

Spraakwater

Een vergelijkende analyse van metafoorgebruik in het politiek debat over vluchtelingen en asielzoekers

“We can’t talk about any complex situation (...) without using metaphors (...). They shape the conversation for things we’re trying to explain and figure out. And they have consequences for determining what we decide is the right approach to solving problems.” – *Paul Thibodeau*¹

Emma Anbeek van der Meijden
s0751405
Universiteit Leiden
Master Neerlandistiek
Specialisatie taalbeheersing - argumentatietheorie en retorica

Begeleider: Dr. H. Jansen
Tweede lezer: Dr. M. van Leeuwen

29 april 2016
20 ects
Aantal woorden: 21.734

¹ Thibodeau in een blog over het artikel dat hij samen met Boroditsky schreef over misdadmetaforen. “Is crime a virus or a beast? When describing crime, Stanford study shows the word you pick can frame the debate on how to fight it”, 23-02-2011, *Stanford News*
<http://news.stanford.edu/news/2011/february/metaphors-crime-study-022311.html>

Inhoudsopgave

<i>Samenvatting</i>	1
H1. Inleiding.....	2
H2. De metafoor.....	4
2.1 Inleiding.....	4
2.2 Conceptuele metaforen.....	4
2.2.1 Belichaamde rede.....	5
2.2.2 Conceptuele metaforen en metonymie.....	6
2.3 Metaforen en framing.....	7
2.4 Metaforen in politiek taalgebruik.....	9
2.5 Conclusie.....	12
H3. Migratiemetaforen.....	13
3.1 Inleiding.....	13
3.2 Over de literatuur.....	14
3.3 Analyses van metaforen in het migratiedebat.....	16
3.3.1 De watermetafoor.....	16
3.3.2 De containermetafoor.....	19
3.3.3 Water- of container-metafoor?.....	21
3.3.4 De verkeersmetafoor.....	22
3.3.5 De huismetafoor.....	22
3.3.6 De fortmetafoor.....	23
3.3.7 Metonymie.....	23
3.4 Conclusie.....	24
H4. Methodologie en context.....	25
4.1 Inleiding.....	25
4.2 Analysemethode.....	25
4.3 Over het corpus.....	29
4.3.1 Context van de debatten.....	30
4.3.2 Debat op 24 maart 2015.....	30
4.3.3 Debat op 26 maart 2015.....	31
4.3.4 Debat op 22 april 2015.....	32
4.3.5 Over de terminologie.....	32
4.4 De posities van de partijen.....	34

4.5 Conclusie.....	37
H5. Resultaten van de analyse.....	39
5.1 Inleiding.....	39
5.2 Metaforen van de partijen die pleiten voor een ruimhartig asielbeleid.....	39
5.2.1 De watermetafoor.....	39
5.2.2 De havenmetafoor.....	41
5.2.3 De containermetafoor.....	42
5.2.4 De verkeersmetafoor.....	42
5.2.5 De huismetafoor.....	43
5.2.6 De fortmetafoor.....	44
5.2.7 De lichaamsmetafoor.....	45
5.2.8 De handelsmetafoor.....	48
5.2.8 Metonymie: illegalen.....	49
5.3 Metaforen van de partijen die pleiten voor een restrictief asielbeleid.....	50
5.3.1 De watermetafoor.....	50
5.3.2 De havenmetafoor.....	52
5.3.3 De containermetafoor.....	52
5.3.4 De verkeersmetafoor.....	54
5.3.5 De huismetafoor.....	55
5.3.6 De fortmetafoor.....	56
5.3.7 De lichaamsmetafoor.....	56
5.3.8 Financiële last-metafoor.....	57
5.3.9 De handelsmetafoor.....	58
5.3.10 Metonymie: illegale migranten.....	58
5.4 Twijfelgevallen.....	59
5.5 Conclusie.....	61
H6. Conclusie.....	63
Bibliografie.....	65
Overige geraadpleegde bronnen.....	67
Bijlage 1. Het corpus	
Bijlage 2. Overzicht van de metaforen per brondomein	
Bijlage 3. Overzicht van de metaforen per partij	

Samenvatting

Deze scriptie stelt de vraag: op welke verschillende manieren worden metaforen gebruikt door voorstanders van een ruimhartig asielbeleid enerzijds, en voorstanders van een restrictief asielbeleid anderzijds? Drie Tweede Kamerdebatten, die plaatsvonden in maart en april 2015, vormen het corpus van de scriptie.

De metaforen worden allereerst geïdentificeerd, en vervolgens geïnterpreteerd met behulp van de conceptuele metaforen-theorie (Lakoff & Johnson, 1980) en verschillende analyses van migratiemetaforen door meerdere auteurs (onder anderen Van der Valk 2003, Laarman 2013), waarvan sommigen ook de conceptuele metaforen-theorie hanteren.

De geïnventariseerde metaforen zijn ingedeeld op brondomein (de letterlijke betekenis van een woord) en vervolgens ingedeeld in metaforen waarmee gepleit wordt voor een ruimhartig asielbeleid en metaforen waarmee gepleit wordt voor een restrictief asielbeleid.

Voorstanders van een ruimhartig asielbeleid gebruiken metaforen die een framing geven van de huidige en toekomstige rol van ontvangende landen, een framing van hoe het asielbeleid zou moeten worden ingericht en opvallend veel metaforen die een negatieve framing geven van vluchtelingen. In de metaforen van voorstanders van een restrictief asielbeleid worden vluchtelingen uitgebeeld als een dreiging voor Nederland en/of Europa. Er wordt met onder meer de watermetafoor, verkeersmetafoor en de containermetafoor een dreigend verlies van controle over de aantallen vluchtelingen geschetst die naar Nederland of Europa komen.

Hoofdstuk 1. Inleiding

In april 2015 stond politiek Den Haag ruim anderhalve week in het teken van een drievoudige alliteratie die het struikelblok van het kabinet Rutte II zou kunnen vormen: “bed bad brood”. Deze woorden staan symbool voor de voorzieningen in kleding, onderdak, een ontbijt- en avondmaaltijd en de mogelijkheid om te douchen aan uitgeprocedeerde asielzoekers (mensen die geen asiel hebben gekregen en daarom Nederland moeten verlaten). De vraag of Nederland hiertoe verplicht is – door Nederlandse dan wel Europese wetgeving – maakte een ideologische kloof zichtbaar tussen de regeringspartners VVD en PvdA. Volmondig ja, vond de Partij van de Arbeid; absoluut niet, vond de Volkspartij voor Vrijheid en Democratie.

Toch was in het voorjaar 2015 *bed bad brood* niet het meest besproken onderwerp wanneer het in de Tweede Kamer over asielzoekers en vluchtelingen ging. De “VVD migratienota” leidde eind maart tot een spoeddebat in de Tweede Kamer. In korte tijd zonken meerdere boten met honderden vluchtelingen in de Middellandse Zee, waarvan velen niet gered konden worden en verdronken. De berichtgeving hierover voedde het politieke debat over (boot)vluchtelingen, gelukszoekers, asielzoekers.

Onderwerp van deze scriptie zijn de eerste drie Kamerdebatten van 2015 over vluchtelingen en asielzoekers, die plaatsvonden in maart en april. Toen de in deze scriptie bestudeerde Tweede Kamerdebatten plaatsvonden was reeds bekend dat er meer dan 50 miljoen mensen wereldwijd op de vlucht waren, het hoogste aantal vluchtelingen sinds de Tweede Wereldoorlog². Deze drie debatten gingen vooral over wat dit toenemende aantal vluchtelingen zou betekenen voor Nederland en Europa. Een deel van de partijen vond dat ‘wij’ (als land of als Europese Unie) meer vluchtelingen dan gebruikelijk zouden moeten opvangen; een ander deel van de partijen stelde dat ‘wij’ niet meer vluchtelingen moeten opvangen, waarvan een deel stelde dat er minder tot geen vluchtelingen moeten worden opgevangen. In deze scriptie wil ik onderzoeken welke metaforen deze partijen inzetten. Ik maak daarbij een tweedeling tussen politieke partijen die metaforen gebruiken waarmee zij pleiten voor een ruimhartig asielbeleid, en politieke partijen die metaforen inzetten om te pleiten voor een restrictief asielbeleid. De onderzoeksvraag luidt: **op welke verschillende manieren worden metaforen gebruikt door voorstanders van een ruimhartig asielbeleid enerzijds, en voorstanders van een restrictief asielbeleid anderzijds?**

In het eerste geval pleiten partijen ervoor om meer mensen toe te laten tot Nederland en/of Europa. In het tweede geval pleiten partijen voor een restrictief asielbeleid: laat minder tot geen vluchtelingen toe in Nederland of Europa.

² United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR): “World Refugee Day: Global forced displacement tops 50 million for first time in post-World War II era” 20-06-2014, <http://www.unhcr.org/53a155bc6.html>

Waarom metaforen? Metaforen worden in de politiek vaak ingezet om complexe onderwerpen begrijpelijker te maken voor een groot publiek, en een specifieke framing te geven van deze onderwerpen. Volgens linguïst Charteris-Black (2011) zijn veel politieke onderwerpen gecompliceerd en abstract, en begrijpen de meeste mensen ze slechts gedeeltelijk of helemaal niet. Daarom is het waardevol wanneer aan het publiek complexe politieke kwesties over het voetlicht worden gebracht met metaforen die deze kwesties voorstellen als visueel, tastbaar en herkenbaar (ibidem, 17, 29-35). Metaforen bieden een specifieke *framing* van het probleem en vaak ook van wat de oplossing van het probleem moet zijn. Dat is het geval met de vloedmetafoor, een veelvoorkomende metafoor in het vluchtelingendebat waarbij vluchtelingen worden gezien als stijgend water, zoals in “unstoppable inflow of asylum seekers” (Van Gorp 2003, 8). Van Gorp stelt dat de oplossing voor het probleem in de vloedmetafoor besloten ligt: wanneer asielzoekers als rap toestromend water worden gezien, dan moeten de sluizen dicht: “closing the sluices”, oftewel: de grenzen dicht (ibidem, 8-9). De keuze voor een bepaalde metafoor kan een enorme invloed hebben op de politieke keuzes die gemaakt worden voor het oplossen van een maatschappelijk probleem. Zo tonen Thibodeau en Boroditsky (2011) aan dat mensen een preventief beleid voorstellen wanneer misdaad wordt geframed als een *virus* dat een stad infecteert, en een repressief beleid voorstellen wanneer misdaad als *beest* wordt gezien dat de stad aanvalt (ibidem, 1-3, 10).

In hoofdstuk 2 wordt het theoretische kader van deze scriptie geschetst: de door Lakoff & Johnson (1980) ontwikkelde conceptuele metaforen-theorie. Analyses van migratiemetaforen door verschillende auteurs, komen aan bod in hoofdstuk 3. De functie van dit hoofdstuk is tweeledig. Ten eerste dienen de analyses als heuristiek bij het identificeren van de metaforen in het corpus: welke verschillende migratiemetaforen zijn er, welke woorden kunnen wijzen op een metafoor? Ten tweede laten de analyses zien op welke verschillende manieren een metafoor kan worden geïnterpreteerd, waarbij sommige auteurs naar de conceptuele metaforen-theorie verwijzen. Omdat de politieke en sociale context van belang is voor de interpretatie van de metaforen, wordt deze in hoofdstuk 4 naast de analysemethode uiteengezet. In hoofdstuk 5 worden de resultaten van de corpusanalyse besproken. Tot slot volgt de conclusie in hoofdstuk 6.

Hoofdstuk 2. De metafoor

2.1 Inleiding

De etymologie van het woord *metafoor* is het Griekse *metapherein*: ‘overbrengen’ (Charteris-Black 2011, 30). Aristoteles (*Poetics* [Ross 1952]: 1457b) definieert de metafoor als “giving the thing a name that belongs to something else”. Volgens Ortony (1975) zag Aristoteles het gebruik van de metafoor als een teken van genialiteit (ibidem, 45). Ortony stelt in *Why Metaphors Are Necessary and Not Just Nice* dat Plato’s *Dialogen* vol metaforen zit, evenals de Bijbel. Hetzelfde kan gezegd worden over bijvoorbeeld joodse geschriften (De Joode & Van Loon 2014) en de Koran (Eldin 2014).

Het verbaast Ortony dat er geen theorie is die aandacht besteedt aan het informatieve, educatieve aspect van metaforen, terwijl metaforen al eeuwen worden ingezet: “it is a very effective device for moving from the well-known to the less well-known” (1975, 51). Vijf jaar later werd de conceptuele metaforen-theorie gepresenteerd door Lakoff & Johnson (1980), die *begrijpen* als primaire functie van de metafoor uitlichtten. Het is de basistheorie voor deze scriptie. In dit hoofdstuk wordt allereerst uiteengezet wat deze theorie inhoudt. In paragraaf 2.3 wordt de rol van metaforen geschetst in de framing van complexe onderwerpen. In paragraaf 2.4 wordt beschreven wat de rol is van metaforen in politiek taalgebruik. Tot slot volgt een conclusie in 2.5.

2.2 Conceptuele metaforen

Linguïst Charteris-Black definieert de metafoor als een woord of zinsdeel dat wordt gebruikt op een manier die afwijkt van de meer gebruikelijke, basale betekenis van het woord of zinsdeel (Charteris-Black 2011, 30). Hij baseert zich op de conceptuele metaforen-theorie van Lakoff & Johnson (1980). Hun theorie is uitgewerkt en verfijnd in later gezamenlijk en individueel werk, zoals *Women, Fire and Dangerous Things* (Lakoff 1987) en *The Political Mind* (Lakoff, 2009). Ik beroep me in deze scriptie vooral op het werk van Lakoff, omdat hij zich meer heeft verdiept in het talige aspect van de theorie.

Lakoff & Johnson, cognitieve linguïst respectievelijk filosoof, presenteerden de conceptuele metaforen-theorie in hun boek *Metaphors we live by*. Volgens de auteurs is de essentie van de metafoor het begrijpen en ervaren van een zaak in termen van de begrippen van een andere zaak. De ‘ene zaak’ is meestal iets abstracts, de ‘andere zaak’ iets concreets. Met begrijpen en ervaren bedoelen zij dat metaforen niet alleen voorkomen in taalgebruik. Volgens Lakoff & Johnson is het conceptuele systeem dat ons alledaagse denken en handelen reguleert, fundamenteel metaforisch van aard. Een voorbeeld: in *die vertraging kostte me een uur; ik heb mijn tijd goed besteed vandaag*, wordt een abstract begrip als ‘tijd’ begrepen ofwel ‘geconceptualiseerd’ in termen van

onze alledaagse ervaringen met geld. In onze cultuur ervaren we tijd als iets waardevols; we spreken erover in termen van geld, en *handelen* ook op er ook naar: tijd zien en ervaren we als iets dat besteed, geïnvesteerd of verspild kan worden (Lakoff & Johnson 1980, 3-10). In de volgende subparagraaf wordt kort de filosofische basis van de conceptuele metaforen-theorie uiteengezet.

2.2.1 Belichaamde rede

Een belangrijk onderdeel van de conceptuele metaforen-theorie is de these dat taal belichaamd is, omdat de rede belichaamd is. Lakoff (1987) stelt: “it is not incidental to the mind that we have bodies”. Aangezien we de wereld waarnemen en analyseren vanuit een fysiek lichaam, is het logisch dat we deze wereld ook begrijpen en analyseren in fysieke termen. Lakoff noemt deze visie *experiential realism*, kortweg *experientialism*, en stelt deze visie tegenover het *objectivisme*, dat zou stellen dat onze geest een abstracte machine is en een objectieve spiegel van de natuur: “Thought is *abstract* and *disembodied*, since it is independent of any limitations of the human body, the human perceptual system, and the human nervous system.” Daar tegenover staat *experientialism* “Thought is *embodied* (...). Thought is *imaginative*, in that those concepts which are not directly grounded in experience employ metaphor, metonymy, and mental imagery – all of which go beyond the literal mirroring, or *representation*, of external reality”. Juist die “imaginative capacity” zorgt ervoor dat we abstract kunnen denken, dus dat we verder kunnen denken dan het oog kan zien en het lichaam kan voelen. Die verbeeldende capaciteit is ook belichaamd, omdat metaforen, metonymie en beelden gebaseerd zijn op ervaring, vaak fysieke ervaring. De kern van onze conceptuele systemen komt dus voort uit fysieke waarneming, ervaring en beweging en krijgt betekenis in termen van deze ervaringen (Lakoff 1987, xiv-xvii).

Dit is in het kort de filosofische basis van het idee dat taal belichaamd is omdat onze rede belichaamd is. Het verklaart volgens Lakoff ook deels waarom we abstracte zaken – zoals *liefde*, *woede* – beter begrijpen wanneer ze concretiseren in fysieke, concretere zaken – zoals in *liefde is een reis* (‘waar gaat deze relatie heen?’), *woede is een hete vloeistof in een container* (‘hij kookte van woede’) (Lakoff 1987, 383-8, Lakoff 2009, 253) – de laatste metafoer komt nader aan bod in paragraaf 3.3.2.

2.2.2 Conceptuele metaforen en metonymie

Lakoff & Johnson (1980) onderscheiden vier soorten conceptuele metaforen; elke soort zet op een andere manier een concrete zaak in om een abstracte zaak te begrijpen.

Ten eerste is er de structurele metafoer, waarbij een concept metaforisch wordt gestructureerd in termen van een ander concept; zoals in *ruzie als oorlog*. We spreken en handelen over ruzie in termen van oorlog – zoals in *jouw beweringen zijn onverdedigbaar* en *ik heb nog nooit een ruzie van hem gewonnen* (1980, 10-15).

De tweede soort conceptuele metafoor is de oriënterende metafoor, waarbij een systeem van concepten wordt georganiseerd ten opzichte van een ander conceptensysteem. De meeste geven een concept ruimtelijke oriëntatie: iets abstracts – zoals *geluk*, het *verleden* – wordt geconceptualiseerd als iets dat een bepaalde plaats heeft – zoals *geluk is hoog*, *verleden is achter ons*. *Geluk* kan ook gezien worden als *hoog* – *ik voel me top* – en *verdriet* als *laag* – *hij zit in een dal*. Abstracte concepten als ‘geluk’ en ‘verdriet’ zijn natuurlijk niet letterlijk laag of hoog, maar we conceptualiseren deze concepten wel in fysieke begrippen. De fysieke basis hiervoor is volgens Lakoff & Johnson dat een hangende lichaamshouding wordt geassocieerd met negatieve emoties, en een rechte lichaamshouding met positieve emoties (ibidem 10-22).

Ontologische metaforen vormen de derde soort conceptuele metafoor, en zijn onder te verdelen in entiteitmetaforen en substantiemetaforen. Concepten zoals gebeurtenissen, activiteiten, emoties, ideeën worden als entiteiten en substanties gezien. Een voorbeeld van de entiteitmetafoor is: ‘het kabinet loopt vast’ waarbij *het kabinet* als *machine* wordt gezien. De tweede soort ontologische metafoor, de substantiemetafoor, zorgt ervoor dat we mensen, landen, bomen etc. zien als begrensde objecten. Deze objecten of concepten kennen we een begrensde territorium toe. Door het bepalen van dat territorium wordt het abstracte concept gekwantificeerd: het concept heeft door deze metafoor een maat. (ibidem 25-33). Een voorbeeld van een concept als substantie is ‘Nederland is vol’ waarbij *Nederland als container* wordt gezien.

De vierde conceptuele metafoor is de personificatie, een uitbreiding van de ontologische metafoor. Bij personificatie wordt een fysiek object gezien als een persoon, waardoor we niet-menselijke entiteiten begrijpen in termen van menselijke motivaties, karaktereigenschappen en handelingen. Bijvoorbeeld in ‘inflatie eet onze winsten op’: *inflatie* wordt hier niet alleen als een entiteit geconceptualiseerd, maar als een *persoon* die *vijandig* is (ibidem 34-35).

Naast deze vier soorten conceptuele metaforen bespreken Lakoff & Johnson metonymie. Ook metonymische concepten geven structuur aan onze manier van spreken, denken en handelen en komen net als metaforen voort uit onze fysieke en alledaagse ervaringen. Daarom wordt ook metonymie meegenomen in deze scriptie. Bij metonymie wordt een entiteit ingezet om te refereren aan een daaraan gerelateerde entiteit, zoals in: ‘zij leest graag Nabokov’ (in plaats van: de boeken van Nabokov). Metafoor en metonymie zetten verschillende soorten processen in gang. Met een metafoor wordt een zaak begrepen in termen van een andere zaak, met begrijpen als primaire functie; metonymie heeft primair de functie van verwijzen – de ene entiteit staat voor een andere – maar levert ook een bepaald begrip op. Een bekend geval van metonymie is de synecdoche: de *deel voor geheel-relatie*. Hierbij kunnen meerdere delen het geheel representeren; het deel dat wordt gekozen bepaalt op welk aspect van het geheel de aandacht wordt gericht (ibidem 35-30, 59). Een voorbeeld is *gezicht is persoon*, zoals in ‘ik zie veel nieuwe gezichten’. *Gezicht is persoon*

structureert ook onze gedachtes, attitudes en handelingen. Zo kijken we in onze cultuur naar iemands gezicht om een basale indruk te krijgen van die persoon, en in ons paspoort staat een foto van ons gezicht, niet onze linkerarm.

De grondslag van de conceptualisering is bij metonymie duidelijker dan bij de metafoor, omdat het meestal gaat om directe materiële of causale associaties. Bij *producent voor product* ('zij leest graag Nabokov') bijvoorbeeld, gaat het om de causale en materiële relatie tussen de twee zaken. Mogelijke effecten van het gebruik van metonymie is ontmenselijking, zoals 'het broodje ham wacht op zijn rekening' en focus op verantwoordelijkheid zoals in 'Cameron bombardeert Irak', waarbij de verantwoordelijkheid voor de bombardementen volledig bij de Britse premier lijkt te liggen, en zelfs het beeld wordt geschetst alsof hij zelf de bombardementen uitvoert (ibidem).

2.3 Metaforen en framing

Frames zijn, zo stelt Lakoff in *The Political Mind* (2009), cognitieve structuren die onze gedachten en handelingen vormgeven. Een frame heeft rollen en een verhaalstructuur. Instituties worden gestructureerd door frames, zoals een ziekenhuis dat rollen heeft als dokters, patiënten, verplegers; en verhaalstructuren zoals operaties, bezoeken. De structuur van deze frames wordt verbroken als de bezoekers operaties zouden verrichten (2009, 22).

De betekenis van woorden is gerelateerd aan conceptuele frames. Groepen aan elkaar verwante woorden krijgen een betekenis in relatie tot een frame. Zo worden termen als *schieten*, *bombarderen*, *strijden* gedefinieerd binnen een frame, waarbij de rollen zijn: *soldaat*, *geweer*, *aanvoerder*, *alliantie*, *vijand*. Dit frame vormt de basis van hoe mensen gebeurtenissen in een oorlog definiëren, hoe zij handelen, en welke woorden bij deze gebeurtenissen horen. Wie in een verhaal woorden hanteert als *geweer* en *slagveld*, roept daarmee dit frame op (ibidem, 22-23).

Scholten haalt in *Framing Immigrant Integration* (2011) de socioloog Goffman (1974) aan als één van de eersten die idee van framing ontwikkelde (Scholten 2011, 35). Met frames wordt een subjectieve ordening, een betekenis gegeven aan een complexe realiteit (Scholten 2011, 35-6). De Bruijn (2014) omschrijft in *Framing* het frame in de politieke context als volgt: "(...) een inhoudelijke politieke boodschap die in het politieke debat wordt gebruikt en tot een specifieke interpretatie van de werkelijkheid leidt. Bepaalde aspecten van de werkelijkheid worden uitvergroot, ander ontsnappen aan onze waarneming." (ibidem, 7). Een geslaagd frame wordt de "bril" van toehoorders, "waarmee ze informatie selectief tot zich nemen." (ibidem).

Metaforen activeren een specifieke *framing* van een zaak. Charteris-Black stelt in *Politicians and Rhetoric*: "Metaphor provides a frame through which words from a literal source domain are used to interpret a lesser known, abstract target domain." (2011, 18). Bijvoorbeeld de *liefde als een reis*-metafoor, zoals in *deze relatie gaat nergens heen* en *we moeten allebei onze eigen weg gaan*.

Deze metafoer roept het frame van reizen op en past deze toe op het frame van liefde: als *liefde de reis* is, dan zijn *geliefden de reizigers*, de *relatie* is het *voertuig*, *gezamenlijke levensdoelen* zijn *reisbestemmingen*, etc. Dit proces noemt Lakoff *mapping*: “The metaphor maps knowledge about travel, as characterized by the Travel frame, onto knowledge about love in a Love as Travel frame, allowing you to reason metaphorically” (Lakoff 2009, 253).

Neem bijvoorbeeld de *kanker als oorlog*-metafoer, één van de bekendste voorbeelden van een structurele metafoer die wordt ingezet om een complexe materie enigszins behapbaar te maken. Uit de analyse van deze metafoer door Reisfeld & Wilson in *Use of Metaphor in Discourse on Cancer* (2004) blijkt dat de metafoer niet alleen begrip levert, maar ook aanstuurt op een specifieke visie op datgene wat geconceptualiseerd wordt. En dat heeft zowel voordelen als nadelen. De voordelen zijn dat er door deze metafoer een overzichtelijk scenario wordt uitgerold, met een rolverdeling voor de ziekte als vijand, de arts als bevelhebber, de patiënt als strijder en de medicijnen en dergelijke als wapens. De normaliter met ziekte geassocieerde machteloosheid en passiviteit worden vervangen door strijdvaardigheid en hoop: de patiënt kan *vechten tegen de ziekte*, en *de ziekte overwinnen*. De nadelen zijn dat sommige kankerpatiënten, zoals getraumatiseerde oorlogsveteranen, hun omgang met de ziekte niet als vechten in een oorlog willen zien. Ook suggereert de metafoer dat kanker te verslaan is als je maar hard genoeg vecht; wie de ziekte niet overleeft, heeft dus niet hard genoeg gevochten. Deze visie strookt niet met het complexe ziekteproces van kanker, onder andere omdat psychologische factoren er geen rol in lijken te spelen. (2004, 4024-5).

Metaforen hebben dus een conceptuele kracht en een conceptuele zwakte. De conceptuele kracht van een metafoer is dat er enig begrip van een complexe kwestie kan worden gegeven; in het voorbeeld hierboven krijgen patiënten het idee dat ze niet oncoloog hoeven te zijn om hun ziekte enigszins begrijpen. De conceptuele zwakte is dat een metafoer nooit helemaal de realiteit tot z'n recht doet komen. Politici maken van beide kanten van de metafoer gebruik, zoals in de volgende paragraaf uiteen wordt gezet.

2.4 Metaforen in politiek taalgebruik

In haar proefschrift *Oude Onbekenden* (2013), over het politieke en publiek debat met betrekking tot postkoloniale migranten, verwoordt Laarman het conceptuele proces van de metafoer als volgt:

Metaforen zijn interessant omdat ze inspelen op emoties. Ze roepen associaties op zonder nadrukkelijk zaken te benoemen. Metaforen brengen door simpele beelden complexe ideeën over die te ingewikkeld of te gevoelig zijn om expliciet te bespreken (...). Een metafoer

vervangt een abstract concept, zoals de Nederlandse natie, door iets concreets, zoals een familie (2013, 24).

Volgens Charteris-Black (2011, 17) kan een metafoor een ‘anker’ zijn om een complexe zaak te begrijpen, omdat het houvast in het onbekende biedt. Het maakt complexe materie ietwat toegankelijker; het onbekende ietwat minder onbemind – of juist nog meer onbemind. Zeker in de politieke context is zo’n ‘anker’ belangrijk, omdat, volgens Charteris-Black, de meerderheid van het publiek onzeker is over de eigen kennis van, of betrokkenheid bij de gedetailleerde inhoud van het beleid dat achter wetten, voorstellen en besluiten zit (ibidem, 34). Mio beschrijft in *Metaphor & Politics* dat mensen niet de tijd, capaciteit of vaardigheid hebben om aandacht te besteden aan alle relevante aspecten van politiek bewijsmateriaal; daarom is een middel nodig om de besluitvorming te versimpelen. De metafoor is zo’n middel dat een kortere route naar begrip lijkt te bieden (1997, 130). Metaforen zijn dus een welkome versimpeling van iets complex, een snelle manier om informatie te verwerken. Lakoff & Johnson noemen het creëren van begrip dan ook de primaire functie van de metafoor (1980, o.a. 36). In politiek taalgebruik is het vaak wel de bedoeling dat met een metafoor een *specifiek* soort begrip wordt gecreëerd. Charteris-Black noemt dit de argumentatieve kracht van metaforen, en stelt: “In political rhetoric the primary purpose of metaphors is to frame how we view or understand political issues by eliminating alternative points of view.” (2011, 32).

De zogenaamde conceptuele zwakte van een metafoor – dat eigenschappen van het concrete concept niet helemaal overlappen met de eigenschappen van het abstracte concept – kan strategisch worden ingezet door een politicus. Zo sprak Margaret Thatcher vaak over het beheren van de economie in termen van het bijhouden van een huishoudboekje. Bijvoorbeeld om te beargumenteren dat men niet meer moet uitgeven dan men verdient: “(...) how popular it would be, to say ‘spend more on this, expand more on that’. We all have our favourite causes (...). But someone has to add up the figures. Every business has to do it, every housewife has to do it, every Government should do it, and this one will.”³ Ze gaf deze speech in het jaar 1983, toen Engeland gebukt ging onder een zware recessie. Thatchers metafoor conceptualiseert publieke uitgaven van haar regering in termen van het beheren van een huishouden: wie teveel uitgeeft, heeft een schuld; een staatsschuld wordt veroorzaakt door te hoge uitgaven van de overheid. De complexe financiële beslissingen van de overheid worden beschreven alsof het om de financiële besluiten van een gezin gaat. Thatcher maakt hiermee complexe materie begrijpelijk voor het publiek. Wat echter minder zichtbaar is in Thatchers metafoor, is het feit dat de realiteit veel complexer is (ibidem, 35-36). Deze conceptuele zwakte gebruikt Thatcher om haar visie op uitgaven van de staat te

³ Speech gehouden op 14 oktober 1983, tijdens Conservative Party Conference.

beargumenteren. Want niet iedereen zal het eens zijn met haar visie dat de staat tijdens een recessie haar uitgaven moet beperken.

Wanneer metaforen goed worden gebruikt, stelt Charteris-Black, dan maakt de politicus gebruik van de conceptuele voordelen én nadelen. Feiten die niet stroken met de visie van de politicus worden door de metafoor verhuld, terwijl andere aspecten naar voren worden gebracht en benadrukt (2011, 34-7). Edelman beschrijft dit proces van benadrukken en verhullen in *Politics as symbolic action* (1971):

Each metaphor intensifies selected perceptions and ignores others, thereby helping one to concentrate upon desired consequences of favored public policies and helping one to ignore their unwanted, unthinkable, or irrelevant premises and aftermaths. Each metaphor can be a subtle way of highlighting what one wants to believe and avoiding what one does not want to face (ibidem, 67).

Het gaat bij metaforen in politiek taalgebruik niet alleen om het overbrengen van een bepaalde visie op een kwestie. Volgens Mio is het doel van politieke metaforen het rechtvaardigen van politieke handelingen (1997, 120). Hij stelt dat metaforen die handelingen rechtvaardigen, vooral effectief zijn in tijden van verhoogde maatschappelijke onrust, omdat het publiek dan de geruststelling nodig heeft dat er een analyse van het probleem is dat de overheid er zich mee bezighoudt. Metaforen kunnen ervoor zorgen dat het publiek zich deelgenoot voelt, en daarom ondersteuner van het politieke proces (ibidem, 118).

Het framen van een probleem, met behulp van een metafoor in dit geval, brengt vaak ook het framen van een oplossing met zich mee, en probeert daarmee een bepaalde handeling te rechtvaardigen. Stone stelt daarom in *Policy paradox and political reason* (1997) dat metaforen belangrijke middelen zijn om een kwestie strategisch te presenteren. Zij schrijft: “To make a metaphor is also to make a political claim: “There is a likeness that is important.”” (138). Metaforen lijken slechts een vergelijking te trekken tussen de ene en de andere zaak, maar zetten ook een subtieler proces in gang door een verhaal te impliceren en een gebruiksaanwijzing voor te ondernemen actie (118). Van Gorps analyse van de watermetafoor, kort besproken in de inleiding, is een voorbeeld van zo’n geïmpliceerd verhaal en een aanwijzing voor actie door de gelijkens die getrokken wordt tussen asielzoekers en stijgend water. Wie *asielzoekers* als *stijgend water* ziet, zal – bewust of onbewust – pleiten voor *het sluiten van de grenzen* omdat *het sluiten van sluizen* de oplossing is voor *stijgend water* (2003, 8-9).

Het effect van metaforen bij het rechtvaardigen van politieke handelingen komt naar voren in de studie *Metaphors We Think With: The Role of Metaphor in Reasoning* (Thibodeau &

Boroditsky, 2011). De auteurs tonen aan dat mensen andere beleidsmaatregelen voorstellen wanneer misdaad wordt geconceptualiseerd als *virus* enerzijds, of als *beest* anderzijds. Zij doen dit door onderzoeksgroepen een fictieve rapportage te laten lezen over misdaad in een Amerikaanse stad, waarbij de ene groep de *misdaad-als-virus*-metafoor te lezen krijgt, en de andere de *misdaad-als-beest*-metafoor. Wanneer misdaad wordt beschreven als een virus, dan zien mensen misdaad als een besmettelijke ziekte. Misdaad wordt onder andere beschreven als “a *crime epidemic*, (...) or *infecting a community*” (ibidem, 1). Het zorgt ervoor dat mensen voorstander zijn van een preventief beleid dat inzet op het voorkomen van een nieuwe aanwas van misdadigers, zodat nieuwe ‘besmetting’ kan worden voorkomen. Wanneer het gaat om de *misdaad-als-beest*-metafoor, zoals wanneer misdaad wordt beschreven als “*lurking in every neighbourhood*” (ibidem, 1, 4), dan stellen mensen andere oplossingen voor. Men wil dat er op misdadigers wordt *gejaagd*, en dat ze *gevangen* en *opgesloten* worden. De *misdaad-als-virus*-metafoor zorgt er dus voor dat mensen voorstander zijn van een preventief beleid, terwijl de *misdaad-als-beest*-metafoor een repressief beleid bepleit (ibidem, 2). Thibodeau & Boroditsky schrijven dat de kracht van de metafoor verborgen is: “unbeknownst to us, metaphors powerfully shape how we reason about social issues” (2011, 3). Want alle deelnemers in de onderzoeksgroepen geven aan dat zij de statistieken het meest doorslaggevend vinden in hun beslissing: preventie of repressie. De aanwezigheid, en daarmee de rol van de metafoor, negeren zij (ibidem). Metaforen kunnen dus een enorme invloed uitoefenen op de manier waarop mensen informatie vergaren om een beslissing te maken bij het oplossen van complexe problemen. Tegelijkertijd wordt de invloedrijke rol van metaforen bij het framen van maatschappelijke problemen niet herkend door mensen, ten minste niet de deelnemers in dit onderzoek (ibidem, 10).

2.5 Conclusie

Metaforen kunnen begrip verschaffen in een nieuwe en/of abstracte zaak door het frame op te roepen van een bekende en/of concrete zaak. Naast deze informatieve, soms educatieve functie, kunnen metaforen in de politieke context een strategische functie hebben. Het abstracte concept wordt door de metafoor begrijpelijker gemaakt, maar ook noodzakelijkerwijs simpeler, en doet daarmee de werkelijkheid geen recht aan. Zowel de mogelijkheden als beperkingen kunnen door politici strategisch worden ingezet voor de framing hun ideologische doeleinden.

Hoofdstuk 3. Migratiemetaforen

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden de analyses besproken die verschillende auteurs hebben gemaakt van metaforen in het publieke en politieke debat over migratie. Met ‘migratiemetaforen’ wordt niet bedoeld dat het om metaforen gaat die exclusief worden gehanteerd wanneer men spreekt over migratie. Het gaat erom dat het metaforen zijn die verschillende aspecten in het vluchtelingendebat conceptualiseren door het frame van een bekendere, concrete zaak (zoals stijgend water, familie) op te roepen en toe te passen op het frame van een abstractere, complexe zaak te leggen - het proces van *mapping* (Lakoff 2009, 253) zoals beschreven in hoofdstuk 2.

Hoewel niet alle auteurs de conceptuele metaforen-theorie (expliciet) hanteren, bieden de analyses van deze auteurs toch een deel van het theoretische kader voor het analyseren van het corpus in hoofdstuk 5. Zo dienen de analyses als heuristiek bij het identificeren van de metaforen in het corpus. Het identificeren van conceptuele metaforen is volgens Charteris-Black (2011) onvermijdelijk subjectief, omdat er een subjectief element zit in de ervaringen die mensen hebben met metaforen (ibidem, 49-50). Mijns inziens geldt dit ook voor de analyse van metaforen: er is niet één enkele analyse van een metafoor mogelijk, omdat de ervaringen die mensen hebben met de concrete zaak waar de metafoor een beroep op doet kunnen verschillen, evenals de context waarin de metafoor wordt geuit. De analyses van deze migratiemetaforen zijn exemplarisch voor hoe, gegeven de sociale context en de letterlijke betekenis van een woord, bepaalde metaforen geïnterpreteerd kunnen worden en wat de relatie tussen een metafoor en het standpunt in het migratiedebat kan zijn. Door zoveel mogelijk verschillende analyses van eenzelfde metafoor tegenover elkaar te zetten hoop ik een zekere mate van intersubjectiviteit te bewerkstelligen in de analyse van elke metafoor.

Ik hanteer hier de term ‘migratiemetaforen’ in plaats van ‘vluchtelingenmetaforen’ of ‘asielzoekersmetaforen’ omdat zowel in de literatuur als het corpus de termen asielzoekers, migranten, vluchtelingen door elkaar worden gebruikt. Ik hanteer hier *migratie* als overkoepelende term, ook al worden daar in deze context bijvoorbeeld niet arbeidsmigranten mee bedoeld en heeft ook deze term zijn gebreken - hierover meer in paragraaf 4.3.

3.2 Over de literatuur

In *Right-wing Parliamentary Discourse on Immigration in France* (2003) merkt Van der Valk op: “The use of metaphors in immigration discourse seems to have a transnational character,

transgressing territorial and linguistic boundaries” (331). Bij het bestuderen van de literatuur vond ik inderdaad veel overlap bij het gebruik van bepaalde metaforen door politici uit onder meer Nederland, Duitsland, Engeland, Frankrijk en de Verenigde Staten. De analyse van migratiemetaforen overschrijdt niet alleen landsgrenzen en taalgrenzen, maar voor wat betreft onderzoeksobject ook de grenzen van tijd. Zo analyseert O’Brien metaforen in het migratiedebat in de Verenigde Staten uit het begin van de vorige eeuw. En El Refaie (2001) merkt op dat bepaalde metaforen (*migranten als water, criminelen of een binnenvallend leger*) in de representatie van immigranten en andere etnische minderheden een lange traditie hebben, en verwijst daarbij onder andere naar analyses van teksten uit de Weimarrepubliek.

De literatuur over migratiemetaforen is afkomstig uit verschillende vakgebieden. Stone, professor in de rechten en sociaal beleid, stelt: “How words are used to represent things is a subject usually treated in the domains of rhetoric and literature, but symbolic representation is the essence of problem definition in politics,”⁴ (1997, 137). Ik heb dan ook literatuur geraadpleegd uit meerdere volgende vakgebieden, waaronder de (cognitieve) linguïstiek (Charteris-Black 2006, 2011; Hart 2011; Lakoff 1987, 2008, 2011; Lakoff & Johnson 1980), mediastudies (Van Gorp 2003, 2005, 2006), historische migratiestudies (Laarman 2014) en sociale geografie (Muus 1995).

Het overgrote deel van de geraadpleegde literatuur beschrijft grofweg twee onderwerpen: 1. het metafoorgebruik van rechtse en/of conservatieve politici en 2. metaforen die erop gericht zijn om migratie te beperken of stop te zetten door migranten negatief te *framen*. Soms komen beide onderwerpen overeen, soms wordt niet expliciet gesteld dat metaforen die pleiten voor een restrictief asielbeleid, toebehoren aan een politiek rechts of conservatief discours over asiel. Zonder te stellen dat restrictieve migratiemetaforen automatisch wijzen op een rechts politiek migratiestandpunt, vind ik het opvallend dat er weinig literatuur te vinden is die: 1. de metaforen van linkse en/of progressieve politici beschrijft, noch 2. metaforen met een positieve *framing* van migranten. Vrijwel alle geraadpleegde literatuur identificeert maar één (al dan niet ‘rechts’) migratiestandpunt, waar alle voorbeelden onder lijken te vallen: immigratie moet beperkt worden, door middel van een restrictief asielbeleid of het sluiten van de eigen grenzen. Twee voorbeelden: Charteris-Black (2006) analyseert de in 2005 gebruikte migratiemetaforen van de Conservative Party en de British National Party, die de auteur classificeert als een rechtse, respectievelijk extreemrechtse politieke partij (ibidem, 563). Van der Valk (2003) beschrijft de uitingen van rechtse en extreemrechtse partijen in het parlementaire debat van 1996-1997 in Frankrijk over immigratie en nationaliteit. Wanneer de geraadpleegde auteurs niet het taalgebruik van rechtse politici analyseren, dan analyseren zij meestal de negatieve framing van migranten, bijvoorbeeld in

⁴ Zij bedoelt hiermee ook metaforen; zij classificeert vier “symbolic representations”: “narrative stories”, “synecdoches”, “metaphors” en “ambiguity” (Stone 1997, 137-8).

de media. Zo beschrijft Santa Ana (1999) anti-immigratie-metaforen in het publieke debat in de VS; Cisneros (2008) analyseert de *immigrant-als-vervuiling*-metafoor in de media; Santa Ana beschrijft samen met Morán en Sánchez immigratiemetaforen in geprinte media in een artikel met de veelzeggende titel: “Awash Under a Brown Tide” (1998). Het is een uitzondering dat ook de positieve *framing* van migranten wordt geanalyseerd, zoals in “Where is the Frame?” (2005) waarin Van Gorp de *asielzoeker-als-indringer-framing* beschrijft én de *asielzoeker-als-slachtoffer-framing*.

Twee onderwerpen zijn dus weinig tot niet aanwezig in de – in ieder geval door mij verzamelde en geraadpleegde – literatuur over migratiemetaforen: linkse of progressieve migratiemetaforen en metaforen met een positieve framing van migranten dan wel migratie. Wellicht komen die twee metaforen overeen, maar dat valt niet met zekerheid te stellen. De oorzaak van dit gat in de theorie over migratiemetaforen is mij onduidelijk. Santa Ana (1999) stelt: “The absence of positive dominant metaphors for immigrants supports the thesis that the public discourse on immigrants is racist,” (ibidem, 218). Ik kan deze these bevestigen noch uitsluiten. Wellicht richten onderzoekers zich meer op de analyse van restrictieve en/of rechtse / conservatieve migratiemetaforen. Wellicht *zijn* er weinig linkse of progressieve migratiemetaforen met een positieve framing van migranten. Als we toch aannemen dat linkse politici metaforen met een positieve framing van migranten gebruiken, en rechtse politici met metaforen migranten negatief framen, dan ligt de oorzaak misschien bij linkse politici. Volgens Lakoff (2009) gebruiken rechtse politici meer metaforen dan linkse politici. Lakoff stelt dat Democraten, de meest linkse en progressieve partij in de VS, denken dat mensen willen worden overtuigd door rationaliteit, in vorm van feitelijke argumenten. Democraten gaan uit van het ideaal van de Verlichting en stellen daarom argumenten voorop in plaats van emotie (2009, 5-12). Linkse politici zouden dus minder metaforen gebruiken omdat zij denken dat argumenten overtuigender zijn (ibidem 7-15).

De hieronder behandelde migratiemetaforen hebben dus voornamelijk betrekking op de negatieve framing van migranten en de metaforen van (extreem)rechtse en/of conservatieve politici.

3.3 Analyses van metaforen in het migratiedebat

In deze paragraaf worden per metafoor de analyses van de geraadpleegde auteurs weergegeven. Ik heb deze metaforen gekozen met twee criteria: 1. Er waren meerdere en soms ook uiteenlopende analyses van te vinden door verschillende auteurs, hetgeen laat zien dat de interpretatie van metaforen afhankelijk is van de context en het oordeel van de analysator; 2. Er is gekozen voor een zo groot mogelijke overlap met de geïdentificeerde metaforen uit het corpus. Vanwege het laatste criterium wordt bijvoorbeeld de *migranten-als-dieren-metafoor* (onder meer in El Refaie 2001, 356, 367 en Santa Ana 1999, 191-224) niet behandeld.

3.3.1 De watermetafoor

In haar proefschrift *Oude Onbekenden* (2013) beschrijft Laarman het publieke en politieke debat in Nederland rondom postkoloniale migranten tussen 1945 en 2005. Laarman merkt op dat de watermetafoor vooral werd gebruikt in het debat over Surinamers:

In de watermetafoor werd de Nederlandse natie verbeeld als land of volk dat werd overspoeld door golven of stromen uit Suriname, die de overheid moest indammen of kanaliseren. Er werd gesproken over een ‘grote stroom’ in het ‘dicht bevolkte Nederland’ (...). Door het gebruik van de watermetafoor werd de nadruk en de probleemdefinitie verschoven: het gaat niet om mensen, maar om de verplaatsing. Niet mensen moesten worden tegengehouden, maar hun verplaatsing moest worden gestopt. Het is een niet expliciet, subtiel verschil, maar het maakt een stringent toelatingsbeleid makkelijker te rechtvaardigen (...). Er school in de terminologie een impliciete uitsluiting van Surinamers. Als de Nederlandse natie werd overspoeld door een stroom immigranten, behoorden die immigranten er niet te zijn. (Laarman 2013, 170-1)

Het oproepen van een gevoel van dreiging, zonder de omvang of de aard van de dreiging te benoemen, is volgens Laarman de voornaamste functie van de watermetafoor (ibidem, 24, 80, 170-1, 228).

Van Gorp (2006) meldt dat deze metafoor verwijst naar de “ongecontroleerde en aanhoudende komst van asielzoekers” (ibidem, 41). En ook Charteris-Black stelt in *Politicians and Rhetoric* (2011) dat het oproepen van angst het primaire effect van de watermetafoor is. De watermetafoor roept het gevoel op dat men overweldigd wordt door iets bedreigends, zoals bij een overstroming. Er wordt geïmpliceerd dat immigranten de autochtone bewoners in aantal zullen overtreffen (ibidem, 24). Zo wordt een scenario geactiveerd van een ramp, specifiek een natuurramp, waarbij de immigranten de boosdoeners zijn en autochtonen de slachtoffers. De watermetafoor heeft volgens Charteris-Black een rijk verleden; zo sprak Margaret Thatcher in 1979: “People are really rather afraid of being swamped by people of a different culture.”⁵ (Charteris-Black 2006, 563-570).

De watermetafoor heeft – in ieder geval in de Verenigde Staten – een nog rijkere geschiedenis. O’Brien noemt enkele voorbeelden uit het migratiedebat van begin 1900 van wat hij de “flood”-metafoor noemt, die hij als onderdeel ziet van “liquid metaphors”. Hierbij worden immigranten gezien als gif in de aderen van de natie, of als een overspoelende golf. Zo schreef een

⁵ Uitspraak gedaan in een interview met *World in Action*, Granada TV, 27-01-1978

politicus in 1906 het volgende: “the incoming tide threatens to overwhelm us with the magnitude and ceaseless oncoming of its flood” (O’Brien 2003, 41). Uiteraard gaat het bij *gif* en *water* om vloeistoffen, maar in principe gedragen de vloeistoffen *gif* en (*stijgend*) *water* zich anders. Daarbij hoeft *gif* hoeft niet altijd een vloeibare substantie te zijn. Ik kies er daarom voor om ze niet te scharen, zoals O’Brien doet, onder “liquid metaphors”. Ook het volgende voorbeeld uit een artikel van een journalist uit 1923 noemt O’Brien een *liquid metaphor*, terwijl ik dit zou specificeren als watermetafoor omdat het gedrag van migranten wordt gelijk gesteld met het ‘gedrag’ van stijgend water:

It’s a ceaseless ebb and flow, a vast tidal river of labor, of homeless peasantry, surging in, surging out, backing up a bit in winters and slack seasons, and boiling out again like a massive sheet of water over a dam at the onset of prosperity in the spring. (O’Brien 2003, 41).

In haar analyse van migratiemetaforen geeft Van der Valk onder andere het voorbeeld van een politicus die spreekt over de “flux migratoires clandestins,” (“flood of illegal immigration”, vertaling door Van der Valk 2003, 329). Volgens de auteur symboliseert de watermetafoor het verlies van controle over immigratie door de associatie met natuurrampen die de metafoor oproept: het sociale fenomeen van migratie is onvermijdelijk, net als een natuurramp, en er is nauwelijks controle op uit te oefenen (ibidem 331-3).

Charteris-Black (2006) stelt dat het typerend voor rechts politiek taalgebruik is dat fysieke verandering – zoals de fysieke verplaatsing van mensen – wordt geassocieerd met sociale fenomenen zoals toenemende misdaad, terrorisme, het afbrokkelen van een geordende samenleving. De fysieke verplaatsing van mensen symboliseert voor de rechtse politiek een sociale verandering: immigratie houdt de komst van nieuwe identiteiten, religies en culturen in. De achterliggende gedachte van de watermetafoor is daarom: beweging van mensen is sociale verandering; fysieke controle over een bewegende entiteit impliceert controle over negatieve sociale veranderingen (ibidem, 571-3) De beweging van deze mensen wordt geassocieerd met de omvangrijke bewegingen van (stijgend) water. Het effect van spreken over een “a tidal wave of asylumseekers” of “an almost limitless flow of immigration” (ibidem, 570) is dat empathie voor de immigranten wordt ontmoedigd, omdat ze worden geobjectiveerd en omdat de watermetafoor het perspectief inneemt van de beschouwer, de inwoner van een land (ibidem, 569).

Hart (2011) merkt op dat water een zelfstandig naamwoord is dat een massa uitdrukt; daardoor worden immigranten niet slechts tot bewegende objecten gemaakt, maar tot een enkele

bewegende massa waardoor individuele identiteiten, motieven en intenties naar de achtergrond verdwijnen (ibidem, 181).

Sociaal geograaf Muus besteedt in *De wereld in beweging* (1995) een hoofdstuk aan “Migratie en watertaal”. Hij bekritiseert deze *watertaal*: “In plaats van dat een nauwkeurige beschrijving van migratie zelf wordt gegeven, wordt in watertaal een beeld opgeroepen. Dit beeld zou ons kunnen helpen om migratie te begrijpen en te verklaren en aan de hand van dat (water)beeld zouden beleidsmaatregelen kunnen worden voorgesteld,” (ibidem, 121). Hoewel Muus niet letterlijk over metaforen spreekt heb ik zijn analyse hier toch opgenomen. De auteur legt namelijk wel het idee van de watermetafoor uit: een herkenbaar beeld – bewegend water – oproepen om een complexe zaak – migratie – te verklaren. Muus vindt niet dat mensen vergeleken moeten worden met “aan natuurwetten gehoorzame watermoleculen” (ibidem). Want, stelt de auteur: “Terwijl watermoleculen van plaats veranderen onder invloed van één enkele factor, namelijk de zwaartekracht al dan niet geremd door fysieke barrières, verplaatsen mensen zich vanwege een hoeveelheid van factoren” (121). Factoren als een politieke crisis, weinig tot geen uitzicht op onderwijs of werk, ruimhartig asielbeleid in andere landen en überhaupt de mogelijkheid die mensen hebben om zich te verplaatsen (121, 123). Muus vat de populariteit van ‘watertaal’ samen:

Migratie uit een nieuw gebied of vlucht na een nieuw conflict lijkt watertaal op te roepen om het onvoorspelbare en mogelijk massale aspect van migratie weer te geven. Angst en onzekerheid over wat kan komen lijkt een goede voedingsbodem voor vergelijkingen met waterstromen. (...) Het gebruik van watertaal zal eerder angst en onzekerheid in vestigingslanden creëren dan begrip van wat feitelijk plaatsvindt en in de toekomst kan gebeuren (ibidem, 122, 124-5).

Muus bespreekt voorbeelden uit de jaren negentig van de vorige eeuw, waarbij het neergehaalde IJzeren Gordijn werd gezien als een gebroken dam, en de *stromen* vluchtelingen moesten worden *ingedamd* en *gekanaliseerd*; er was angst voor *hozen in een lekke boot* en *dweilen met de kraan open* (ibidem, 122-3).

Ook van Gorp (2003) stelt, zoals in de inleiding reeds aangestipt, dat in de watermetafoor een oplossing voor het geconceptualiseerde probleem besloten ligt. In het geval van een onhoudbare stroom (“unstoppable inflow”) is het blokkeren van deze stroom de enige oplossing: “‘throwing up a bank’, ‘building a dam or ‘closing the sluices’, so the flood of asylum seekers would be blocked” (ibidem, 4-5, 8-9).

Volgens enkele auteurs is de – al dan niet recente – ervaring met de gevaren van water in het ontvangende land mogelijk (ten dele) een verklaring voor de populariteit van de watermetafoor.

Van Gorp (2003) stelt dat de watermetafoor veel gehanteerd wordt in zowel België als Nederland, omdat deze landen historisch gezien geconfronteerd worden met water, en omdat ze zich dichtbij zee bevinden (ibidem, 9). Charteris-Black benoemt het belang van de zee in de Britse culturele en historische identiteit en het feit dat Engeland recentelijk geplaagd werd door vloedgolven (2006, 571-2). Het lijkt er inderdaad op dat de ervaringen die een land heeft gehad met water van invloed is op het metafoorgebruik (idem 2011, 34-37). Ook lijkt de manier waarop migranten zich verplaatsen van invloed op de keuze voor een metafoor. Zowel O'Brien (2004, 41) als Charteris-Black (2006, 572) stellen dat het gebruik van de watermetafoor wordt beïnvloed door het feit dat veel migranten via water arriveren.

3.3.2 De containermetafoor

De containermetafoor valt onder de door Lakoff & Johnson (1980) onderscheiden substantiemetafoor, waarbij een concept als substantie wordt gezien. Het woord *container* verwijst niet alleen naar de enge associatie met bijvoorbeeld ijzeren containers in de Rotterdamse haven. De container is datgene wat de substantie omvat, zoals een fles waar wijn in zit, een pak waarin melk zit, een vat waar olie in zit. De containermetafoor wordt gebruikt om landen te kunnen definiëren als begrensde objecten (ibidem, 29).

Volgens Charteris-Black (2006) voegt de containermetafoor in het migratiedebat twee concepten samen: *tijd* en *ruimte*. Er wordt geïmpliceerd dat controle over immigratie door de beveiliging van grenzen (een ruimtelijk concept) zorgt voor controle over de mate van sociale verandering in een land (een tijdsconcept) (ibidem, 563). Charteris-Black haalt hierbij Chilton (2004, 118) aan die stelt dat wat in de container zit, dicht bij onszelf (de waarnemer) zit; en dat wat buiten de container valt, ook buiten de wet valt. Dat wat binnen de container zit wordt als positief gezien, en dat wat van buiten naar binnen probeert te komen als bedreigend. Door de containermetafoor, stelt Charteris-Black (2006), kan een land worden gezien als een gesloten container die kan worden afgesloten of doorboord. Het idee van een container impliceert ook een bewuste entiteit die de container vult en leegt; van een land waarbij de overheid de beweging van mensen in handen heeft. Daarnaast kan een land worden gezien als (te) vol of als leeglopend (*brain drain*). De auteur geeft hierbij het voorbeeld van wijlen Pim Fortuyn, die volgens Charteris-Black campagne voerde tegen immigratie met de leuze *Nederland is vol* (ibidem, 575-7). Volgens Hart heeft de containermetafoor twee ideologische implicaties: 1. dat de inhoud van de container daarin hoort te zitten, of juist niet; en 2. dat de container een beperkte capaciteit heeft. Uit het laatste volgt dat de inhoud van de container moet worden beheerd zodat deze niet het limiet van de container overschrijdt (2011, 181).

De containermetafoor kan ook gebruikt worden om te refereren aan druk van binnenuit de container die migratie veroorzaakt ten opzichte van (de waarden, voorzieningen etc.) een land. Charteris-Black geeft het volgende voorbeeld van een politicus uit 2004:

The majority of immigrants settle in London and the South East, *where pressures on housing are most pronounced.* (...) *The pressure on resources* in those areas is often intense and local services are often insufficient to meet the needs of the existing community, let alone newcomers (...) (ibidem 2006, 577).

Charteris-Black stelt dat het conceptuele proces in dit gebruik van de containermetafoor vergelijkbaar is met dat van de conceptuele metafoor *woede is hete vloeistof in een container* (ibidem), een subsoort van *het lichaam is een container voor emoties* (Lakoff 1987, 383). Daarbij zorgt woede voor druk op de container (*ik trilde van woede*); er wordt getracht de druk te weerstaan (*ik onderdrukte mijn kwaadheid*), maar als de woede te intens wordt ontploft de container, oftewel de persoon (*ik ontplofte van woede; zij moest stoom afblazen*); explosie is (risico van) verlies van controle (ibidem, 382-8; Charteris-Black 2006, 577). Volgens Lakoff (1987) kan deze containermetafoor het verlies van controle impliceren (ibidem, 387).

In het geval van de containermetafoor in het migratiedebat worden migranten gezien als datgene wat de druk veroorzaakt. De metafoor beschrijft deze druk vanuit de entiteit die de druk ervaart, en niet vanuit de entiteit die de druk veroorzaakt. De metafoor roept de angst op dat migratie zorgt voor een te hoge druk en mogelijk een explosie binnen de container, oftewel het land (Charteris-Black 2006, 577-9).

3.3.3 Water- of container-metafoor?

De containermetafoor is in het migratiedebat nauw verbonden met de watermetafoor; soms bespreken auteurs een watermetafoor terwijl er (ook) sprake is van een containermetafoor, en vice versa. Zo heeft Stone (1997) het hier over de containermetafoor: “The problem might be that a space is overfilled; thus, for example, Mexican workers “spill over” the borders into the United States.” (ibidem, 152). Stone merkt niet op dat hier ook sprake is van een watermetafoor: over de Mexicaanse arbeiders wordt immers gezegd dat zij over de grens *sijpelen*. O’Brien (2003) haalt een citaat aan waarin een politicus in 1924 voorspelt wat er gebeurt als het migratiebeleid niet strikter zou worden: “(...) the flood gates will be down and a turgid sea of aliens will inundate our seaports” (ibidem, 41). O’Brien noemt dit een *liquid metaphor*; maar omdat er letterlijk wordt gesproken over wat het land zou moeten beschermen – “flood gates” – zie ik dit ook als een

containermetafoor. Overigens gaat het in “our seaports” om een havenmetafoor, die in hoofdstuk 5 wordt besproken.

Charteris-Black ziet een conceptuele link tussen de twee metaforen; ten eerste omdat containers meestal vloeistoffen bevatten, ten tweede omdat de meest gebruikelijke natuurrampmetaforen gerelateerd zijn aan water: overstromingen en vloedgolven zoals tsunami's (2006, 569). Hart (2011) stelt dat de combinatie van deze metaforen angst op kan roepen en een restrictief migratiebeleid als oplossing impliceert. Zo'n beleid wordt geconstrueerd als het sluiten van een container, zoals in het volgende voorbeeld dat hij geeft: “What is needed now is a proper tightening up of our porous borders”. Immigratie wordt geconstrueerd als water, als iets dat maar door en door zal gaan en, tenzij er iets gedaan wordt, grote schade kan toebrengen aan de container (oftewel het land) zeker als het om grote hoeveelheden gaat. Aangezien de containermetafoor ervoor zorgt dat een land wordt geconstrueerd als een container met beperkte capaciteit, kan immigratie - datgene wat de container van buitenaf vult - zorgen voor een explosie (ibidem, 182). Met een explosie wordt volgens Charteris-Black (2006) als sociale onrust, bedoeld, zoals rellen (ibidem, 577-9).

3.3.4 De verkeersmetafoor

De verkeersmetafoor komt volgens Van der Valk voor in zinnen als “autoroute sans péage” (autoweg zonder tol) en “RER de l'immigration” (RER is de Parijse sneltrein). De verkeersmetafoor symboliseert het gemak waarmee immigranten het land van bestemming kunnen bereiken en een verblijfsdocument krijgen. In het laatste voorbeeld wordt hun reis gezien als het gemak van een sneltrein pakken, de ‘immigratiesneltrein’. De metafoor drukt daarom verlies van controle over immigratie uit, stelt Van der Valk (2003, 331). Mijns inziens kan de metafoor daarom ook angst oproepen; deze metafoor impliceert immers dat het voor immigranten (te) gemakkelijk is om binnen te komen. In het voorbeeld van de “RER de l'immigration” zegt de spreker namelijk ook: “C'est ouvrir la porte à tout. Dites franchement que vous méprisez ce pays.”⁶ (eigen vertaling: ‘De deur wordt helemaal opengegooid. Zeg dan gewoon eerlijk dat u niet van dit land houdt.’)

3.3.5 De huismetafoor

In de huismetafoor wordt het ontvangende land of continent gezien als een huis, waar de migrant buiten staat. Volgens Van der Valk symboliseert de huismetafoor onder anderen een gebrek aan restricties op migratie, misbruik van het migratiesysteem door migranten; als voorbeeld geeft zij: “open door for all forms of abuse.” (Van der Valk 2003, 331). Maar de huismetafoor hoeft niet negatieve implicaties te hebben. Laarman geeft voorbeelden als “Nederland ‘zet de deur open’, ‘biedt plaats aan de haard’ of laat migranten ‘aan de deur of poorten kloppen’,” (Laarman 2013,

⁶ Spreker is Christian Estrosi tijdens een debat op 12-12-1997. <http://www.gisti.org/doc/textes/1998/intx97001121/9798-104.pdf>

24). Laarman schaarde deze metafoor onder de familiemetafoor, omdat zij de huismetafoor ziet als gericht op “zoons en dochters die thuis kwamen” (ibidem). Ik maak echter een onderscheid in de huismetafoor en de familiemetafoor (hieronder behandeld), aangezien een ‘thuis’ niet alleen voor familie hoeft te zijn.

3.3.6 De fortmetafoor

Europa wordt ook vaak “Fort Europa” genoemd, waarbij er ook op de deur of de poort wordt gebonsd door immigranten. Durieux omschrijft in *De metaforische kracht van Fort Europa* (1997) een fort als “een belegerde vesting” en ziet daarin ook een link met de oorlogmetafoor. Fort Europa heeft te maken met “de bescherming van de staat, het grondgebied of de natie tegen een invasie van buitenaf” (303). Tegelijkertijd drukt het de noodzaak van bijvoorbeeld vluchtelingen uit: “Wie in het fort een toevlucht zoekt, moet zich daar veilig voelen door zich veilig te weten.” (ibidem, 305). Dat het om een “fort” gaat drukt uit hoe moeilijk het is om Europa binnen te komen, (ibidem) en, voeg ik toe: de verantwoordelijkheid om te openen wanneer er wordt aangeklopt wordt verschoven naar een onduidelijker entiteit dan wanneer het om een huis gaat. Volgens Van Gorp (2006) verwijst de fortmetafoor naar “de strenge maatregelen om toegang tot het grondgebied te bemoeilijken” (ibidem, 41).

3.3.7 Metonymie

Hart beschrijft intrinsieke metonymie in *Moving beyond metaphor* (2011). Intrinsieke metonymie zorgt voor *profiling*, waarbij de aandacht wordt gevestigd op een deelaspect van het geheel. Zoals de persoon en een eigenschap van die persoon (‘Het genie komt een lezing geven’), of een entiteit en de eigenschappen van deze entiteit. Dit kan gebruikt worden om bepaalde, meestal negatieve eigenschappen van een individu benadrukken, of om een sociaal stereotype te propageren. Daarmee kan een element van de entiteit naar voren worden geschoven, zoals in het volgende voorbeeld van wat Hart de *attribuut voor entiteit*-metonymie noemt:

Sunday Times, 21 May 2006

Tony McNulty, the immigration minister, seemed to accept that there may be between 310,000 and 570,000 illegals in Britain (Hart 2011, 177).

Hierbij wordt één attribuut van een entiteit - de wettelijke status – naar voren geschoven om de entiteit te beschrijven, dus dat zij *illegale* immigranten zijn, kortweg *illegalen*, “illegals”. Het ideologische effect volgens Hart is dat alle aspecten van de illegale immigranten die hen tot een groep individuen maakt – redenen voor immigratie, geschiedenis – naar de achtergrond verdwijnen

en dat op één aspect de aandacht wordt gericht. Dat aspect is hun onwettelijke status; volgens Hart roept het wordt *illegaal* de associatie met criminelen op (ibidem, 176-7).

Charteris-Blacks (2006) analyse borduurt voort op de associatie *illegalen – criminelen*. Hij stelt dat *de terrorist* wordt gezien als representant van *illegale immigranten*, een subcategorie van immigranten. Een deel van immigranten zijn illegale immigranten, en een deel van illegale immigranten zijn terroristen. De link tussen terroristen en illegale immigranten wordt volgens Charteris-Black makkelijk gelegd omdat beiden tot de sociale categorie ‘crimineel’ horen; ze hebben immers beiden de wet gebroken. Dit noemt hij een dubbele metonymie (ibidem, 574). Door de aandacht te richten op één aspect van illegale immigranten – hun onwettelijke status – verdwijnen andere aspecten naar de achtergrond. Het op de voorgrond plaatsen van de onwettelijke status maakt de semantische sprong van illegale immigrant naar terrorist makkelijker.

3.4 Conclusie

De analyses door verschillende auteurs laten ook zien hoe subjectief en complex het is om een metafoor te identificeren en interpreteren. De watermetafoor, bijvoorbeeld, wordt ongeacht de culturele context en het tijdperk waarin de metafoor wordt gebruikt, door meerdere auteurs bestempeld als een metafoor die angst voor immigranten oproept en/of immigranten ontmenselijkt en daarom wordt ingezet om een restrictief asielbeleid te bepleiten (Laarman 2013, Van Gorp 2003, 2006, Charteris-Black 2006, 2011, O’Brien 2003, Van der Valk 2003, Hart 2011). Ook Muus (1995) vindt dat ‘watertaal’ “angst en onzekerheid over wat kan komen” (ibidem, 122) oproept, maar lijkt in tegenstelling tot de overige auteurs niet te impliceren dat dit een bewuste strategische keuze is, maar een reflectie van angst en onzekerheid voor wat komen gaat.

Hoofdstuk 4. Methodologie en context

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt in paragraaf 4.2 de analysemethode besproken. In paragraaf 4.3 worden de debatten besproken, evenals de maatschappelijke en politieke context. Vervolgens wordt de terminologie met betrekking tot migratie toegelicht. In paragraaf 4.4 worden de posities van de verschillende politieke partijen ingedeeld als zijnde vóór de opvang van meer vluchtelingen of voor de opvang van een gelijk aantal, minder of geen vluchtelingen (in Nederland, Europa). De conclusie volgt in paragraaf 4.5.

4.2 Analysemethode

De in deze scriptie gehanteerde analysemethode is afgeleid van de conceptuele metaforen-theorie. Toepassingen van deze theorie, zoals in Lakoffs *The Political Mind* (2009), en Charteris-Blacks *Politicians and Rhetoric* (2011) bieden handvatten voor de analyse van mijn corpus. Daarnaast geven ook de ontleding van migratiemetaforen door verschillende auteurs in hoofdstuk 3 voorbeelden van analyses. De geraadpleegde auteurs hanteren niet allen de conceptuele metaforen-theorie. Maar veel elementen van hun werkwijze zijn vergelijkbaar de methode die ik hier uiteenzet: zij trachten de betekenis van de metafoor te achterhalen door te kijken naar de letterlijke en/of culturele betekenis van een woord en de sociale context van de metafoor.

Op grond van de conceptuele metaforen-theorie heeft Charteris-Black (2011) een analysemethode ontwikkeld: de *Critical Metaphor Analysis* (CMA). CMA komt neer op drie stappen: 1. de identificatie van metaforen, 2. interpretatie van metaforen en 3. het verklaren van de metaforen door het blootleggen van hun ideologische lading. Charteris-Black (2011) definieert een metafoor als een woord (of een uitdrukking) dat gebruikt wordt op een manier die afwijkt van de meer gebruikelijke of basale manier die het woord heeft. De eerste stap houdt daarom in dat de analysator kijkt of een woord op een afwijkende manier wordt gebruikt. De tweede stap is het interpreteren van de metaforen die zijn geïdentificeerd (ibidem, 45-7). Helaas legt Charteris-Black niet uit hoe de laatste stap – het bepalen van de ideologische lading – in zijn werk gaat, terwijl deze stap juist zo cruciaal is voor de analyse van metaforen. In zijn analyses van politieke speeches, zoals in *Politicians and Rhetoric* (2011), noemt hij de stappen ook niet expliciet. CMA was daarom niet direct een bruikbare analysemethode.

De eerste twee stappen van CMA, identificatie en interpretatie van metaforen, zijn voor dit onderzoek echter wel bruikbaar. Lakoff (onder andere 1987, 2009) gaat op eenzelfde manier te werk bij het analyseren van metaforen, hoewel hij die stappen niet expliciet noemt.

Deze twee stappen – eerst de metaforen identificeren, dan pas interpreteren – bieden een simpel methodisch handvat voor deze scriptie. Vooral de tweede stap vond ik waardevol, omdat het de analysator dwingt om niet af te gaan op de eigen associatie met een woord, maar om zowel de letterlijke als culturele betekenis van een woord te onderzoeken. Ik zal daarom, net als Charteris-Black en Lakoff, de metaforische betekenis bespreken in verband met de letterlijke betekenis en culturele associatie van een woord, en de bij de interpretatie de sociale context betrekken. Ik geef aan deze twee stappen mijn eigen invulling, aangezien Charteris-Black (2011) geen duidelijke werkwijze geeft voor de stappen. De derde stap die Charteris-Black onderscheidt, het blootleggen van de ideologische lading, neem ik niet over. Ten eerste omdat, zoals hierboven uiteengezet, Charteris-Black niet uitlegt wat deze stap inhoudt. Ten tweede omdat ik van mening ben dat interpretatie, de tweede stap, hiervoor voldoende is.

De eerste stap - identificatie van de metafoor - heb ik als volgt ingericht bij het analyseren van het corpus. Bij het lezen van de debatten vroeg ik mezelf af of een woord afwijkt van de letterlijke betekenis en zo ja, dan probeerde ik te achterhalen wat de metaforische betekenis zou kunnen zijn. Ik gebruik daarbij net als Lakoff en Charteris-Black de term doeldomein (“goal domain”) om te refereren aan de metaforische betekenis, en brondomein (“source domain”) om te verwijzen naar de letterlijke betekenis van een woord (onder andere in Charteris-Black 2011, 18, 30; Lakoff 1980, 276). De eerste stap zie ik daarom als het bepalen van het brondomein: wat is de letterlijke betekenis van dit woord? En de tweede stap - interpretatie van de metafoor - als het bepalen van het doeldomein: wat is de metaforische betekenis van dit woord?

Voor de letterlijke betekenis raadpleeg ik de *Van Dale* via pro.vandale.nl en www.vandale.nl; wanneer er wordt gesproken over een (letterlijke) definitie of betekenis, dan worden daarmee deze bronnen bedoeld. Soms geeft *Van Dale* een definitie die zelf metaforisch is. Zo definieert *Van Dale* “hart” als onder meer “holle spier die het bloed door het lichaam pompt” én “zetel van overtuiging, gemoedsstemming, karakter enz.”. In dit soort gevallen is het nodig om, voor zover mogelijk, de culturele betekenis van een woord te betrekken, zoals die bijvoorbeeld beschreven is door Gutiérrez Pérez in *A Cross-Cultural Analysis of Heart Metaphors* (2008): het hart kan worden geconceptualiseerd als een levend wezen (*naar hartenlust*) of als de kern van iets (*hart van de stad*) (ibidem, 42, 50-1).

Net als Charteris-Black (2011, onder andere 331, 333-4) geef ik de inventarisatie van de brondomeinen en doeldomeinen weer in tabellen, gesorteerd op brondomein. De metaforen heb ik op soort brondomein gesorteerd – zoals water, handel – en weergegeven in tabellen, die per debat te vinden zijn in bijlage 2. De tabellen geven een overzicht van het metafoorgebruik per partij, wat het brondomein van de metafoor is, hoe vaak deze in het debat gebruikt is en uiteindelijk de citaten

waarin de metafoor zelf voorkomen. Deze wijze van weergeven maakt inzichtelijk welke metaforen door wie werden gebruikt, en hoe vaak.

Om een proeve te geven van de weergave van de metaforen in tabellen, staat hieronder ter voorbeeld de spreektekst van Kamerlid Wilders (PVV) uit het debat van 22 april 2015 waarin hij twee van deze verkeersmetaforen gebruikt.

De heer **Wilders** (PVV):

Bij het eerste punt van het tienpuntenplan zeggen ze [De Europese Unie, EA] dat ze het probleem willen oplossen door nog meer schepen, of moet ik zeggen "taxiboten", dicht bij de Libische kust te laten patrouilleren, niet om de mensen terug te sturen maar om ze op te pikken en ze naar Europa te brengen (...). Onze grensbewaking is in werkelijkheid een pendeldienst die steeds meer migranten naar Europa zal brengen.

Deze spreektekst wordt als volgt weergegeven in de tabel:

Partij/persoon:	Brondomein	Aantal	Metaforen
PVV			
PVV/ Wilders	Verkeer	2	<ul style="list-style-type: none">• dat ze het probleem willen oplossen door nog meer schepen, of moet ik zeggen "<u>taxiboten</u>", dicht bij de Libische kust te laten patrouilleren,• Onze grensbewaking is in werkelijkheid <u>een pendeldienst</u> die steeds meer migranten naar Europa zal brengen.

In paragraaf 3.3.3 stelde ik de vraag wanneer we kunnen spreken we over een watermetafoor, en wanneer over een containermetafoor. Spreken over *open sluizen* kan immers het beeld oproepen van een *stroom immigranten*. En een *vloedgolf van vluchtelingen* kan de associatie opwekken van *dijken*. Ondanks dit wederzijdse oproepen van beelden, zal ik alleen over watermetafoor spreken als er letterlijk in de tekst wordt gesproken over *stroom*, *golf* enzovoort; en zal ik alleen over containermetafoor spreken als er *grens*, *afsluiten* e.d. staat in de tekst. Het brondomein is bepalend voor het indelen van de metaforen. Er ontstaan anders teveel twijfelgevallen; zo kan men spreken over het afsluiten van een land zonder dat datgene wat het land wil binnenkomen, wordt geconceptualiseerd als water. Wanneer het gaat over een *sluis*, is het onderscheid al wat diffuser.

Daarom ben ik uitgegaan van het brondomein – de letterlijke betekenis – in de metafoor om te bepalen of het om een container- dan wel een watermetafoor ging.

Voor het inventariseren van de metaforen hanteerde ik de volgende criteria; de metafoor moet betrekking hebben op:

1. asielzoekers en / of vluchtelingen,
2. de landen waar deze groepen naartoe vluchten,
3. het beleid dat gericht is op asiel.

Een metafoor als “explosieve opmerking” (D66 / Schouw) wordt dus niet geanalyseerd omdat *explosief* betrekking heeft op *opmerking*, evenmin als “die motie gaat het niet halen” (idem) omdat deze betrekking heeft op een motie. Een uitspraak als “We richten ons daarbij op (...) het beheersbaar maken van de migratiestroom,” (VVD / regering / Rutte) wordt wel opgenomen in de analyse, omdat de beweging van vluchtelingen worden geconceptualiseerd als water: een *migratiestroom*. Ook een metafoor als “We zouden een veel ruimhartiger asielbeleid moeten hebben,” (GroenLinks / Klaver) wordt wel opgenomen, omdat de metafoor *ruimhartig* betrekking heeft op het asielbeleid.

Het corpus bevat 213 pagina's met 83.239 woorden. Vanwege een gebrek aan ruimte in deze scriptie, heb ik een aantal keuzes moeten maken zodat de hoeveelheid te analyseren metaforen hanteerbaar zou zijn. Ik maak geen aparte categorie voor metaforen die als brondomein een fysieke handeling of beweging hebben, zoals “[I]s de premier dan bereid om Griekenland *uit* Schengen *te gooien*?” (mijn cursivering, uitspraak van PVV / Fritsma op 24 maart 2015). Het zorgde voor een vrij grote categorie, die geen rol van betekenis leek te hebben in de debatten. In de geraadpleegde literatuur vond ik geen analyse van handelings- of bewegingsmetaforen, wat mijn vermoeden versterkte dat deze categorie waarschijnlijk geen significante rol in het migratiedebat speelt. Ook voor personificatie, waarbij niet-menselijke entiteiten worden beschreven alsof zij menselijke motivaties hebben, maak ik geen aparte categorie. In de uitspraak hierboven, bijvoorbeeld, wordt Griekenland geconceptualiseerd als een persoon die *uit* Schengen kan worden *gegooid*. Personificatie is een interessante categorie in het politiek debat, omdat er kan worden geschoven met verantwoordelijkheid en de bereidheid om te handelen (Lakoff & Johnson 1980, 30-35, 59). Zo zou premier Rutte, zelfs als zou hij het willen, niet zomaar een land uit Schengen kunnen ‘gooien’ – ook al zou het volledige kabinet dit ook willen, zulke beslissingen worden genomen op Europees niveau. Niettemin wordt de premier aangesproken alsof hij deze handeling autonoom kan uitvoeren. Personificatie wordt niet alleen terzijde gelaten vanwege een gebrek aan ruimte in deze scriptie, maar ook omdat het niet altijd duidelijk was hoe de personificatie kan worden ingezet om te pleiten

voor een ruimhartig dan wel restrictief asielbeleid. In de geraadpleegde literatuur was ook geen voorbeeldanalyse te vinden van de rol van personificatie in het migratiedebat. Er is één uitzondering voor personificatie, namelijk de lichaamsmetafoor: hierbij wordt de natie als lichaam gezien dat bijvoorbeeld een *last* zou moeten dragen, zoals vluchtelingen. Omdat deze vorm van personificatie toegespitst is op de opvang van vluchtelingen, en dus onder het tweede criterium valt, wordt dit wel opgenomen onder de noemer lichaamsmetafoor.

4.3 Over het corpus

Het corpus van deze scriptie bestaat uit de teksten van drie Tweede Kamerdebatten:

- *Debat naar aanleiding van de Europese Top van 19 en 20 maart*, 24 maart 2015, 16:23-19:48;
- *Debat over het bericht dat de VVD de grenzen wil sluiten voor asielzoekers van buiten de Europese Unie*, 26 maart 2015, 19:49-23:36;
- *Debat over de extra Europese top van donderdag 23 april over de vluchtelingenproblematiek in het Middellandse Zeegebied*, 22 april 2015, 14:13-18:47.

De volledige tekst van de debatten zelf is te vinden in bijlage 1, waarbij de metaforen voorzien zijn van een onderstreping. Ook de ingediende moties zijn in het corpus opgenomen. De door de stenografen van de Tweede Kamer verzorgde teksten zijn gedownload via onder andere www.tweedekamer.nl.

4.3.1 Context van de debatten

In deze paragraaf wordt de politieke en maatschappelijke context van de drie Tweede Kamerdebatten beschreven. De juridische implicatie van enkele termen die in deze debatten door elkaar worden gebruikt, wordt toegelicht in 3.3.5.

4.3.2 Debat naar aanleiding van de Europese Top van 19 en 20 maart, op 24 maart 2015⁷

Het eerste Tweede Kamerdebat van het corpus, op 24 maart, was een debat waarbij werd teruggeblikt op de Europese top van 19 en 20 maart 2015, waarbij premier Rutte aanwezig was. Er werd niet alleen gedebatteerd over migratie, maar ook over onder andere de financiële crisis in Griekenland, werkgelegenheid en de militaire dreiging van Rusland. Wanneer het over een ander onderwerp dan asielzoekers en vluchtelingen ging heb ik de tekst in het corpus weggelaten, wat wordt weergegeven door vierkante haken: “[...]”.

⁷ Bij alle debatten heb ik de titel gebruikt die door de Tweede Kamer aan het debat is gegeven.

Er werd onder meer gedebatteerd over het voorstel van de Europese Unie over migratie dat in mei zou volgen, en in hoeverre dit voorstel al dan niet zou stroken met het regeerakkoord. Recentelijk, in februari 2015, waren 330 vluchtelingen omgekomen voor het Italiaanse eiland Lampedusa⁸. Daarnaast werd gedebatteerd over de aankondiging van de Griekse regering om de Grieks-Turkse grens voor een deel te openen voor vluchtelingen⁹. De meeste aandacht ging naar de “VVD migratienota” van Malik Azmani¹⁰, VVD-Kamerlid met de portefeuille immigratie en asiel. Deze nota was twee dagen voorafgaand aan dit debat gepresenteerd. Op 26 maart 2015 werd een debat aan deze nota gewijd. Ook in het laatste debat van het corpus, op 22 april, werd eraan gerefereerd. Daarom volgt hier een korte beschrijving van de nota.

De VVD-migratienota telt 7 pagina’s en werd via de website van de partij beschikbaar gesteld; de titel is “De (buiten)grenzen” van Europa”. De tweede pagina opent met een anekdote over de Somalische Samia die via smokkelaars naar Europa probeert te komen en tijdens de reis sterft op zee. De afsluiting van de anekdote is: “Het is de hoogste tijd om mensen als Samia een alternatief te bieden en ervoor te zorgen dat zij er niet langer voor kiezen hun leven te wagen met een oversteek naar Europa.” Azmani schrijft dat het aantal mensen op de vlucht zal toenemen en dat het huidige migratiesysteem onhoudbaar is. Want het is moeilijk de echte vluchtelingen van “migranten met economische motieven” te onderscheiden; het migratiesysteem voedt de “genadeloze mensensmokkelindustrie” waarmee “gewapende strijd tegen het westen” wordt gefinancierd en het “werkt menselijke drama’s in de hand”. Daarbij “kent het systeem ook geen limiet, met als risico ontwrichting van samenlevingen en vreemdelingenhaat in Europa.” Tot slot waarschuwt Azmani voor de komst van “jihadstrijders” naar Europa. Herverdeling van het aantal migranten over Europa is geen oplossing, omdat dit er niet voor zorgt dat er minder migranten naar Europa komen. Reddingsmissies noemt Azmani “verkapte shuttleservices voor migranten,” die mensensmokkelaars aanmoedigen om boten van te weinig brandstof te voorzien. Azmani schetst de volgende oplossingen: betere bewaking van de EU-grenzen; een Europees asielbeleid; het creëren van veilige havens in de regio zodat mensen geen gevaarlijke reis hoeven te maken; en het sluiten van de EU-grenzen, behalve voor vluchtelingen in extreme situaties, die op uitnodiging naar Europa mogen komen, en voor Europese vluchtelingen: “Zo beschermen we niet alleen vluchtelingen met een veilig onderkomen, maar beschermen we ook onze eigen veiligheid binnen Europa.”

De kern van de nota werd in de debatten door de meesten, inclusief de premier, samengevat als: de VVD wil de Europese grenzen sluiten voor niet-Europese asielzoekers. Kamerleden zoals D66-leider Alexander Pechtold en PVV-Kamerlid Fritsma wilden tijdens het debat van 24 maart

⁸ “Overzicht: scheepsrampen met vluchtelingen op de Middellandse Zee”, 05-08-2015, NU.nl

<http://www.nu.nl/dvn/4101498/overzicht-scheepsrampen-met-vluchtelingen-middellandse-zee.html>

⁹ “Griekse regering wil open grenzen voor vluchtelingen”, 07-03-2015, Nieuwsuur, <http://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2023315-griekse-regering-wil-open-grenzen-voor-vluchtelingen.html>

¹⁰ VVD migratienota, 22 maart 2015 <http://cdn.vellance.com/usmedia/vvd/uploaded/attachment-files/210.pdf>

2015 vooral weten in hoeverre de inhoud van de nota zou leiden tot wijzigingen in het regeerakkoord. Het antwoord van de premier op deze vragen is het meest beknopt in deze bijdrage aan het debat: “Ik stel vast dat dat punt in strijd is met het regeerakkoord en daarmee geen onderdeel is van het kabinetsbeleid is, maar een bijdrage aan het publieke debat.” De andere regeringspartij, PvdA, distantieerde zich van de nota met onder andere deze bijdrage van Kamerlid Majj: “Ik hecht er wel waarde aan om te zeggen dat het sluiten van de Europese buitengrenzen, waarover is gesproken, voor de PvdA niet aanvaardbaar is.”

4.3.3 Debat over het bericht dat de VVD de grenzen wil sluiten voor asielzoekers van buiten de Europese Unie, op 26 maart 2015

Dit debat was aangevraagd door GroenLinks op 22 maart, de dag dat de VVD zijn migratienota presenteerde. GroenLinks presenteerde tegelijkertijd een tegenplan¹¹, dat tijdens het debat nauwelijks aan bod kwam, en daarom niet in deze scriptie wordt besproken. Alle partijen, behalve de VVD, bekritiseerden de migratienota van de VVD. Onder anderen Kamerlid Voortman van GroenLinks vond zowel de probleemstelling als de geboden oplossingen niet adequaat. D66-Kamerlid Schouw stelde: “Mijn conclusie is eigenlijk dat pak 'm beet 90%, 95% van die zeven pagina's van de VVD kabinetsbeleid is, met uitzondering van de zin "Dat betekent dat we in principe alleen Europese vluchtelingen asiel bieden in Europa.”” D66 noemde de nota afwisselend “werkstukje” en “plannetje”. De maker van de migratienota, VVD-Kamerlid Azmani, bleef achter de inhoud van de nota staan. Regeringpartij PvdA bleef zich, bij monde van Kamerlid Kuiken, afzetten tegen deze nota. De PVV en de Groep Bontes / Van Klaveren vonden de migratienota niet ver genoeg gaan; PVV-Kamerlid Fristma noemde de nota daarom “een losse flodder”.

4.3.4 Debat over de extra Europese top van donderdag 23 april over de vluchtelingenproblematiek in het Middellandse Zeegebied, op 22 april 2015

Het debat op 22 april is het langste debat uit het corpus; er werd vanaf 's ochtends 10:15 tot 's avonds laat, bijna 23:00, gedebatteerd in de Tweede Kamer. Enkele dagen ervoor kapseisde voor Lampedusa een boot met 700 vluchtelingen, van wie slechts enkelen overleefden. Ook op 14 april verdronken 400 vluchtelingen in de Middellandse Zee¹². Deze incidenten werden meermaals in het debat genoemd. Daarnaast werd twee dagen voor het debat, op 20 april, het tienpuntenplan van de Europese Commissie over migratie gepresenteerd¹³. Dit plan werd ook veelvuldig genoemd in het

¹¹ “Een sociaal Europees vluchtelingenbeleid”, 22 maart 2015, <https://groenlinks.nl/nieuws/een-sociaal-europees-vluchtelingenbeleid>

¹² “Overzicht: scheepsrampen met vluchtelingen op de Middellandse Zee”, 05-08-2015, NU.nl <http://www.nu.nl/dvn/4101498/overzicht-scheepsrampen-met-vluchtelingen-middellandse-zee.html>

¹³ “European Commission - Press release. Joint Foreign and Home Affairs Council: Ten point action plan on migration” http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-4813_en.htm; vertaling met behulp van “Europese Unie trekt extra geld uit voor bootmigranten”, NRC Handelsblad, 20-04-2015,

debat. De tien punten bestonden onder andere uit het uitbreiden van de financiële middelen en het reddingsgebied van de reddingsoperatie in de Middellandse Zee en een nauwe Europese samenwerking om informatie te verzamelen over de werkwijze van mensensmokkelaars.

4.3.5 Over de terminologie

Zowel de politici in de debatten als auteurs van de geraadpleegde literatuur gebruiken *migratie* / *migranten* / *asielzoekers* / *vluchtelingen* en *immigratie* / (*illegale*) *immigranten* door elkaar. Daarom zet ik kort de betekenis en implicatie uiteen van de verschillende termen die in de literatuur en het debat worden gebruikt.

Een *vreemdeling* is volgens de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) iemand die niet de Nederlandse nationaliteit heeft. Een *asielzoeker* is een vreemdeling die zijn land heeft verlaten en een aanvraag indient om asiel te krijgen bij de Nederlandse overheid; wanneer de aanvraag wordt goedgekeurd, bijvoorbeeld omdat hij “terecht bang”¹⁴ is voor vervolging in eigen land, dan krijgt hij de status *vluchteling*¹⁵. Een *ontheemde* is iemand die zijn huis ontvlucht om dezelfde redenen als een vluchteling. De ontheemde blijft echter wel in eigen land en zou daar beschermd moeten worden.

De term *migrant* verwijst naar iemand “die naar een andere streek of ander land verhuist” (*Van Dale*). Een *immigrant* is iemand die zich vanuit het buitenland in Nederland vestigt, volgens het Centraal Bureau voor Statistiek¹⁶. Stichting Vluchteling publiceerde in oktober 2015 een video met de titel “Het definitieve verschil tussen migranten en vluchtelingen”¹⁷. Directeur Ceelen spreekt hierin journalisten aan op het feit dat ze termen als *migrant*, *vluchteling*, *asielzoeker* door elkaar gebruiken: “dat is veel erger dan het lijkt,” aldus Ceelen, omdat “de argumenten tegen het toelaten van migranten nu ook tegen vluchtelingen worden gebruikt,” terwijl vluchtelingen “het recht op onze hulp en bescherming nodig hebben.” *Al Jazeera* besloot dit jaar om niet meer te spreken over een *migrantencrisis*, en schreef over zichzelf en andere media: “We become the enablers of governments who have political reasons for not calling those drowning in the Mediterranean what the majority of them are: refugees.”¹⁸

Waarschijnlijk wordt de term *migrant* als de juiste overkoepelende term gezien, wanneer (nog) niet duidelijk is wat de beweegredenen zijn van personen die een grens oversteken. Maar er is wel een verschil: een migrant trekt naar een ander land voor een beter bestaan, een vluchteling

¹⁴ Idem.

¹⁵ “Begrippenlijst”, United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), <http://www.unhcr.nl/unhcr-in-nederland/begrippenlijst.html> en “Begrippen”, Centraal Bureau voor Statistiek, <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/methoden/begrippen/default.htm?ConceptID=925>

¹⁶ “Begrippen”, Centraal Bureau voor Statistiek, <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/methoden/begrippen/default.htm?ConceptID=340>

¹⁷ “Het definitieve verschil tussen migranten en vluchtelingen”, *Mindshakes*, 1 oktober 2015

<https://www.youtube.com/watch?v=jsVzteR9-5M>

¹⁸ “Why Al Jazeera will not say Mediterranean ‘migrants’”, *Al Jazeera*, 20-08-2015, <http://www.aljazeera.com/blogs/editors-blog/2015/08/al-jazeera-mediterranean-migrants-150820082226309.html>

vertrekt uit eigen land uit angst voor onder andere geweld, stelt het CBS¹⁹. Waar komt dan de semantische verwarring vandaan? Het *NRC Handelsblad* stelt: “Waar veel politici en media praten over een migrantencrisis, zegt een hulporganisatie als UNHCR (de VN-vluchtelingenorganisatie) dat ‘vluchtelingencrisis’ een beter woord is, omdat het voor verreweg het grootste deel gaat om mensen die zijn gevlucht voor oorlog en vervolging”²⁰. *IRIN News* schreef in juni 2015: “[I]t often serves the interests of politicians to refer to everyone crossing the Mediterranean as illegal migrants, while rights groups and activists are more likely to call them all asylum-seekers or refugees.”²¹

Een *uitgeprocedeerde asielzoeker* is iemand die asiel heeft aangevraagd, maar geen asiel heeft gekregen en daarom terug moet naar het land van herkomst. Wie niet voldoet aan het bevel om Nederland te verlaten, verblijft niet legaal in het land en is een *ongedocumenteerde asielzoeker*²². Een *irreguliere migrant* is iemand die geen geldig verblijfsdocument (meer) heeft, zoals een uitgeprocedeerde asielzoeker, maar ook een toerist of een buitenlandse student die langer in Nederland verblijft dan toegestaan.

In 2013 besloot Associated Press (AP), het grootste nieuwsagentschap, om deze termen niet meer te gebruiken, en schreef voor: “use illegal only to refer to an action, not a person: illegal immigration, but not illegal immigrant.”²³ Een andere term om de personen aan te duiden heeft AP niet; *ongedocumenteerden* vond men niet exact genoeg, want iemand kan allerlei documenten hebben, behalve de documenten die nodig zijn voor legaal verblijf²⁴. *The New York Times* schreef dat *illegale immigrant* dan wel geen accurate term is, maar wel compact²⁵. *De Volkskrant* veroordeelde de terminologie in de zomer van 2015: “De handeling kan illegaal zijn, de mens niet.” *Irreguliere immigranten* vindt de krant “te academisch”; de voorkeur is voor “‘Vreemdelingen zonder juiste papieren’, of ‘migranten zonder verblijfsrecht’.”²⁶ De hierboven aangehaalde media vinden dus niet alleen de juridische betekenis belangrijk, maar ook de connotatie (vaag, te academisch) en de hanteerbaarheid (te lange termen).

4.4 De posities van de partijen: ruimhartige of restrictieve opvang in Nederland/Europa?

Voor het bepalen van de posities van de partijen ben ik zoveel mogelijk afgegaan op de uitspraken die gedaan zijn in de debatten, in plaats van bijvoorbeeld partijprogramma’s omdat deze niet altijd

¹⁹ “Begrippen”, Centraal Bureau voor Statistiek, <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/methoden/begrippen/default.htm?ConceptID=340>

²⁰ “Dit is wat je moet weten om de vluchtelingencrisis te begrijpen”, *NRC Handelsblad*, 15-09-2015

<http://www.nrc.nl/nieuws/2015/09/14/dit-is-wat-je-moet-weten-om-de-vluchtelingencrisis-te-begrijpen>

²¹ “Refugee versus migrant: time for a new label?”, *Irin News*, 15-06-2015, <http://www.irinnews.org/report/101636/refugee-versus-migrant-time-for-a-new-label>

²² “Hervestiging van vluchtelingen”, Immigratie- en Naturalisatiedienst, januari 2014 <https://ind.nl/Documents/6078.pdf>

²³ “‘Illegal Immigrant’ No More”, *Associated Pres*, 02-02-2013, <https://blog.ap.org/announcements/illegal-immigrant-no-more>

²⁴ Idem.

²⁵ “No More ‘Illegal Immigrants’”, blog van *The New York Times*, 04-04-2013, http://takingnote.blogs.nytimes.com/2013/04/04/no-more-illegal-immigrants/?_r=0

²⁶ “Syriër kan niet illegaal én vluchteling zijn”, *de Volkskrant*, 29-08-2015, <http://www.volkskrant.nl/opinie/syrier-kan-niet-illegaal-en-vluchteling-zijn~a4131350/>

een duidelijke positie geven op dit punt én niet altijd kunnen anticiperen op actuele ontwikkelingen in de wereld. Bij twijfel of onduidelijkheid over de positie van een partij ben ik de websites van partijen nagegaan op blogs, artikelen en nota's die zijn gepubliceerd in de periode waarin de debatten plaatsvonden, zoals de migratienota van de VVD, en de reactie daarop van GroenLinks, beiden hierboven besproken.

De volgende partijen pleiten voor de opvang van meer vluchtelingen in Nederland (en Europa) en worden daarom benoemd als partijen die pleiten voor een *ruimhartig* asielbeleid:

- **De Partij van de Arbeid** pleit voor de opvang van meer vluchtelingen; zo zegt Kamerlid Kuiken onder meer: “Nederland moet deze slachtoffers van de vele conflicten in de wereld een veilige haven blijven bieden.” Kuiken pleit daarnaast op de website van de PvdA voor “Meer vormen van legale migratie en hervestiging”²⁷.
- **De Socialistische Partij** is voorstander van voor goede opvang in de regio. Daarnaast zegt (nu ex-)Kamerlid Gesthuizen in het debat op 22 april 2015: “Internationaal gezien hebben wij met het VN-Vluchtelingenverdrag ook een verantwoordelijkheid voor die mensen.” Gesthuizen vraagt in hetzelfde debat aan VVD-Kamerlid Azmani waarom hij Nederland niet vergelijkt “met landen die het juist een beetje beter doen, zoals Duitsland of Zweden, waar veel meer mensen welkom zijn”.
- **D66** pleit voor de opvang van meer vluchtelingen dan nu gebruikelijk is in Nederland en Europa, om zo de landen in de regio te ontlasten die volgens D66 buitenproportioneel belast zijn met de opvang van vluchtelingen. Zo stelt partijleider Pechtold: “De realiteit is dat landen in de regio al overspoeld zijn”.
- **De ChristenUnie** pleit voor de uitbreiding van het hierboven beschreven systeem van hervestiging, van 500 naar 750 mensen per jaar.
- **GroenLinks** pleit letterlijk voor zo'n beleid in één van de debatten: “We zouden een veel ruimhartiger asielbeleid moeten hebben,” zegt Jesse Klaver (nu partijleider, toen nog Kamerlid). Daarnaast noemt GroenLinks de toenmalige Nederlandse inzet bij de opvang van vluchtelingen minimaal, en pleit ervoor om op Europees niveau meer vluchtelingen op te vangen om zo bij te dragen aan het “verlichten van de druk in de regio”²⁸.
- **Groep Kuzu/Öztürk** (ex-PvdA, nu genaamd DENK) betoogt onder meer: “Terwijl wij hier klagen over een relatief kleine groep vluchtelingen gaan grote stromen vluchtelingen naar de armste landen in de wereld. Nederland moet het goede voorbeeld geven, niet minder doen, maar veel en veel meer.” Zij vinden dat Nederland en Europa meer vluchtelingen moeten

²⁷ “Echte oplossingen voor de wereldwijde vluchtelingencrisis”, 27 maart 2015,

<http://www.pvda.nl/berichten/2015/03/Echte+oplossingen+voor+de+wereldwijde+vluchtelingencrisis>

²⁸ “Een sociaal Europees vluchtelingenbeleid”, 22 maart 2015, <https://groenlinks.nl/nieuws/een-sociaal-europees-vluchtelingenbeleid>

opvangen: “Mensen die op de vlucht zijn voor oorlog en geweld, moeten kunnen rekenen op steun van andere landen, ook van Europese landen.”

De volgende partijen pleiten ervoor om niet meer vluchtelingen in Nederland (en Europa) op te vangen dan gebruikelijk, of minder tot geen vluchtelingen. Daarom worden deze partijen beschreven als partijen die pleiten voor een *restrictief* asielbeleid:

- **De Volkspartij voor Vrijheid en Democratie** pleit in de eerder genoemde migratienota voor het sluiten van de Europese grenzen voor vluchtelingen van buiten Europa, met uitzondering van een uitnodigingsbeleid voor “vluchtelingen in extreme situaties”²⁹. De premier stelt zoals in 4.3.2 staat geciteerd tijdens het debat van 24 maart 2015 dat de VVD inderdaad dit standpunt heeft, maar dit als een “bijdrage aan het publieke debat” ziet en geen onderdeel van kabinetsbeleid.
- **De Partij Voor de Vrijheid** wil geen vluchtelingen opvangen in Nederland of Europa en pleit ervoor om vluchtelingen terug te sturen naar het land van herkomst: “Allemaal moeten ze terug, zonder uitzondering. Vind maar een plek in Libië aan de kust of elders in Noord-Afrika waar het veilig is (...). Wij kunnen in Europa zo veel vluchtelingen en zo veel migranten niet aan.”
- **Groep Bontes / Van Klaveren** (ex-PVV, nu genaamd Voor Nederland) huldigen hetzelfde standpunt als de PVV op dit onderwerp; zij pleiten voor opvang in de regio en betogen: “vluchtelingen in bootjes vroegtijdig opvangen en terugsturen”, stelt Bontes in het debat van 22 april 2015.

Er zijn ook nog een aantal partijen die geen duidelijke positie op dit punt hebben en daarom niet in de analyse worden opgenomen. Deze partijen richten zich *tegen* de standpunten in de VVD migratienota, maar pleitten - in deze debatten - niet expliciet voor of tegen de opvang van meer (of geen) vluchtelingen:

- **Het Christen-Democratisch Appèl** (ontheemdenstatus) pleit ervoor dat de opvang vooral in de regio gebeurt en dat er zoveel mogelijk tegenhouden van schepen op weg naar Europa. Maar dat wil niet zeggen dat zij minder tot geen vluchtelingen in Nederland of Europa zouden willen opvangen. Want zij pleiten ook voor de ontheemdenstatus, waarbij vluchtelingen enkele jaren in Europa kunnen verblijven en daarna terug moeten keren - het is niet duidelijk voor hoeveel vluchtelingen dit zou geleden. Het CDA vat het eigen

²⁹ VVD migratienota, 22 maart 2015 <http://cdn.vellance.com/usmedia/vvd/uploaded/attachment-files/210.pdf>

standpunt als volgt samen, een dag na het debat van 22 april: “Deze crisis laat zich kortom niet door naïeve ruimhartigheid noch door botte ‘grenzen-dicht-retoriek’ bezweren (...)”³⁰.

- **De Staatkundig Gereformeerde partij** is voor beperkte opvang van vluchtelingen in Europa, pleit voor goede opvang in de regio maar stelt aan de andere kant ook in het debat op 26 maart 2015 “dat er altijd opvang moet zijn voor vluchtelingen in nood. En ja, daar hebben ook wij een bijdrage aan te leveren.” Een duidelijke positie is niet te ontcijferen.
- **De Partij voor de Dieren** pleit voor opvang in de eigen regio, dat de kwaliteit van deze opvang verbeterd moeten worden en dat er meer geld voor ontwikkelingssamenwerking moet worden vrijgemaakt; het is niet duidelijk of zij pleiten voor meer of minder (of geen) opvang van vluchtelingen.

De partij 50PLUS en de fracties lid-Van Vliet (ex-PVV), Houwers (ex-VVD), lid-Klein (ex-50PLUS) hebben alleen bij de stemmingen deelgenomen aan de debatten (dus niet in betogen of interrupties) – en namen zelfs daaraan soms niet deel – en worden daarom niet meegenomen in de analyse.

4.5 Conclusie

Het analytische kader van deze scriptie is de conceptuele metaforen-theorie, waaruit ik heb getracht een analysemethode te destilleren op grond van de toepassingen van deze theorie door onder anderen Lakoff (1987, 2009) en Charteris-Black (2006, 2011). Een bespreking van de context waarin de metaforen worden gebruikt is hierbij belangrijk, want de metaforen kunnen niet geïsoleerd geanalyseerd worden. De indeling van de positie van partijen in ‘ruimhartig’ en ‘restrictief’ is toegelicht.

Ook zijn de juridische definities beschreven van veelgebruikte termen – vluchteling, migrant – in de drie debatten, evenals de verwarring rondom deze termen. Volgens meerdere media is die verwarring geen toeval: politici zouden expres eerder over *migranten* spreken dan *vluchtelingen*. Ik heb lang getwijfeld welke termen ik zelf in deze scriptie zou hanteren. Ik houd me aan officiële termen zoals *uitgeprocedeerde asielzoekers* in plaats van bijvoorbeeld *illegalen*. Moeilijker is het wanneer niet duidelijk is of mensen de Middellandse Zee trachten te oversteken omdat ze oorlog ontvluchten of omdat ze economische migrant zijn. De UNHCR stelt in dit verband: “Sommigen die Nederland binnengesmokkeld zijn zullen asiel aanvragen, anderen zoeken werk. Het is dus niet correct om hen als asielzoekers of economische migranten te bestempelen als hun motieven om naar

³⁰ “Vluchtelingenproblematiek: het is nu tijd om te handelen.” CDA, 23-04-2015, <https://www.cda.nl/actueel/toon/vluchtelingenproblematiek-het-is-nu-tijd-om-te-handelen/>

Nederland te komen niet bekend zijn.”³¹ Hoe je ze dan *wel* zou kunnen noemen, is mij niet duidelijk. Als de motieven om landsgrenzen te overschrijden onbekend zijn, kun je iemand dus niet een asielzoeker, vluchteling of migrant noemen. In deze scriptie heb ik er uiteindelijk voor gekozen om te spreken over vluchtelingen en asielzoekers wanneer ik er (vrijwel) zeker van was dat het over deze groep ging. Soms staat er *migranten* als ik er niet zeker van was om welke groep het ging, bij gebrek aan een betere neutrale en overkoepelende term.

³¹ “Begrippenlijst”, United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), <http://www.unhcr.nl/unhcr-in-nederland/begrippenlijst.html>

Hoofdstuk 5. Resultaten van de analyse

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt de analyse van het corpus besproken. Per metafoor wordt een analyse gegeven volgens de in paragraaf 4.2 beschreven methode: eerst worden de metaforen geïdentificeerd, vervolgens geïnterpreteerd met behulp van de letterlijke en culturele betekenis van het woord of de uitdrukking. De term *brondomein* refereert aan de letterlijke betekenis, en de term *doeldomein* aan de metaforische betekenis.

Allereerst komen in paragraaf 5.2 de metaforen aan bod die worden ingezet door voorstanders van een ruimhartig asielbeleid waarbij meer vluchtelingen worden opgevangen. Daarna worden in paragraaf 5.3 de metaforen behandeld die worden ingezet door voorstanders van een restrictief asielbeleid waarbij mensen pleiten voor de opvang van een gelijk aantal, minder of geen vluchtelingen. De term ‘ruimhartig’ kan verwarrend zijn, omdat het zelf een metafoor is; toch is hiervoor gekozen, omdat het de meest beknopte aanduiding is. In paragraaf 5.4 worden kort twee metaforen behandeld waarvan niet met genoeg zekerheid het brondomein, en/of de relatie tussen het brondomein en doeldomein kon worden vastgesteld. De conclusie volgt in paragraaf 5.5.

5.2 Metaforen van de partijen die pleiten voor een ruimhartig asielbeleid: PvdA, SP, D66, ChristenUnie, GroenLinks, Groep Kuzu/Öztürk

In deze paragraaf worden de metaforen beschreven van de partijen die pleiten voor de opvang van meer vluchtelingen in Nederland (en Europa).

5.2.1 De watermetafoor

De eerste stap voor de analyse van deze metafoor is het bepalen van het brondomein, de letterlijke betekenis van het woord. De definitie van *stromen* als werkwoord is: “1. (van vloeistoffen, gassen) zich verplaatsen; vloeien; 2. zich in groten getale voortbewegen”. De letterlijke betekenis van *stroom* als zelfstandig naamwoord is: “1. zich voortbewegende massa van een vloeistof; 2. hoeveelheid elektriciteit die zich door een lichaam verplaatst: onder stroom staan spanning; 3. zich voortbewegende menigte: een stroom vluchtelingen; 4. door oevers begrensd water dat langs een natuurlijke weg afvloeit”. Net als bij de definitie van ‘hart’, kort besproken in hoofdstuk 4, geeft *Van Dale* ook hier een metaforische betekenis (“een stroom vluchtelingen”). Het is belangrijk te onthouden dat deze betekenis afstamt van de letterlijke betekenis “zich voortbewegende massa van vloeistof”, omdat dit de concrete en fysieke basis is waarop *stromen* een beroep doet.

Voorbeelden van het gebruik van *stromen* door de partijen zijn:

Mevrouw **Kuiken** (PvdA):

Ik zoek naar mogelijkheden om de immigratiestromen goed in de gaten te houden en beheersbaar te houden.

De heer **Kuzu** (Groep Kuzu/Öztürk):

Terwijl wij hier klagen over een relatief kleine groep vluchtelingen gaan grote stromen vluchtelingen naar de armste landen in de wereld.

De tweede stap in de analyse is interpretatie: het bepalen van het doeldomein, oftewel de metaforische betekenis van het woord. In hoofdstuk drie werden mogelijke interpretaties besproken. De watermetafoor zorgt er volgens onder anderen Laarman (2013, 170-1) en Hart (2011, 181) voor dat vluchtelingen worden ontmenselijkt omdat ze als één bewegende massa worden geconceptualiseerd. De aandacht wordt verschoven van de mensen naar hun verplaatsing. Vluchtelingen worden gezien als een natuurramp die het ontvangende land zal overweldigen (Charteris-Black 2006, 563-570). Deze metafoer roept een gevoel van dreiging op door het verlies van controle op datgene wat de dreiging veroorzaakt (Van der Valk 2003, 331-3). Of de hierboven staande voorbeelden inderdaad een ontmenselijking van vluchtelingen teweeg brengt, en of dat het doel is van de sprekers, is niet met zekerheid te zeggen. Wel laten de uitspraken het belang zien dat wordt gehecht aan de controle van migratie: zo geeft Kuiken (PvdA) aan dat “immigratiestromen” beheersbaar moeten blijven. Het massale aspect van *stromen* komt naar voren bij Kuzu (Groep Kuzu/Öztürk), om de in zijn ogen onevenredige opvang van vluchtelingen in andere landen aan te stippen.

In het corpus kwam ook de toepassing van de stijgend water-metafoer *overspoelen* voor. Zo stelde D66-leider Pechtold: “De realiteit is dat landen in de regio al overspoeld zijn.”. Zowel D66 als de SP pleiten ervoor om in Nederland juist meer vluchtelingen op te vangen, omdat andere landen volgens deze partijen buitenproportioneel veel vluchtelingen opvangen. Dit wordt uitgebeeld door vluchtelingen als een golf te zien die deze landen heeft overspoeld of zal overspoelen. Een eerlijker verdeling is daarom nodig:

Mevrouw **Gesthuizen** (SP):

We zijn het er allemaal over eens dat een land niet overspoeld wil raken en dat iedereen zijn eigen deel daarin moet doen.

Overspoelen betekent letterlijk “al stromend bedekken”; volgens *Van Dale* is de tweede betekenis “overvol raken”. Opvallend in deze voorbeelden is dat de sprekers een watermetafoor gebruiken om te pleiten voor de opvang van meer vluchtelingen. Dat is opvallend om twee redenen:

1, nergens in de geraadpleegde literatuur heb ik een auteur gevonden die deze vorm van de watermetafoor bespreekt verbonden aan dit standpunt. Charteris-Black (2006) zegt over het gebruik van “swamped” (*ovestroomd worden, overspoeld worden*, Van Dale): “the use of the verb ‘swamp’ in relation to immigration (...) evokes strong emotions and creates a myth that immigration is excessive and communicates the ideological political argument that it should be stopped – or even be reversed” (ibidem, 567).

2, de komst van vluchtelingen wordt negatief geframed, namelijk als een natuurramp die landen overspoelt, en toch willen de SP en D66 ermee oproepen tot het opvangen van een groter aantal vluchtelingen in eigen land. Wellicht om de ‘natuurramp’ die in andere landen plaatsvindt, af te wenden door wat van deze landen over te nemen.

Ook het volgende voorbeeld geeft aan dat de watermetafoor kan worden gebruikt om het grote aantal vluchtelingen als negatief, en zelfs bedreigend te framen, en niettemin te pleiten voor de opvang van meer vluchtelingen en het uitbreiden van de reddingsoperaties op zee. D66-leider Pechtold bekritiseert het feit dat er minder geld is voor deze reddingsoperaties: “(...) ook de Italianen dweilden met de kraan open, maar er was in ieder geval een dweil.”

5.2.2 De havenmetafoor

In de debatten werd in toenemende mate de term *haven* op metaforische wijze gebruikt. Een haven is letterlijk een “ligplaats voor schepen”. Het merendeel van de voorkomens gaat over een *veilige haven* of *safe haven*, vaak *in de regio*, waarbij Europa niet als regio wordt gezien. Slechts één politicus pleit wel voor Europa, waaronder Nederland, als veilige haven:

Mevrouw **Kuiken** (PvdA):

Nederland moet deze slachtoffers van de vele conflicten in de wereld een veilige haven blijven bieden.

In de overige debatten wordt *veilige haven* voornamelijk gezien als een plek buiten Europa. Pechtold (D66) zet de term in om VVD-Kamerlid Azmani kritische vragen te stellen: “De heer Azmani heeft het over veilige havens. Oké. Wat mogen die kosten en wie bewaken die havens: doet Europa of de NAVO dat op de kust van Libië? Wie doet het? (...) veilige havens graag uitwerken (...)” GroenLinks-kamerlid Klaver vraagt: “(...) als we werken aan de veilige havens waar de heer

Azmani het over heeft, dan kunnen we in de tussentijd toch niet lijdzaam toezien?” ChristenUnie-leider Voordewind dient een motie in om “zogenaamde safe havens binnen Libië te creëren”.

5.2.3 De containermetafoor

De containermetafoor wordt door de PvdA, D66 en GroenLinks gebruikt om te betogen dat een gesloten Europa onmogelijk en/of onwenselijk is:

Mevrouw **Kuiken** (PvdA):

Europa afsluiten voor mensen die vluchten, kan daarbij nooit een oplossing zijn.

De heer **Schouw** (D66):

De hele VVD-fractie zegt: we gaan Europa afsluiten voor vluchtelingen van buiten. Dat vindt zij en dat blijft zij roepen, terwijl iedereen die er een beetje verstand van heeft, weet dat het niet kan.

Mevrouw **Voortman** (GroenLinks):

Het mag duidelijk zijn dat GroenLinks, in tegenstelling tot de VVD, niet gelooft in een Europa omringd door hoge hekken en prikkeldraad.

De uitspraken zijn gericht tegen de VVD en uiten de onwenselijkheid of onuitvoerbaarheid van de VVD migratienota.

5.2.4 De verkeersmetafoor

Zoals in hoofdstuk 3 besproken symboliseert volgens Van der Valk (2003) de verkeersmetafoor het – te grote – gemak waarmee immigranten het land van bestemming kunnen bereiken en een verblijfsdocument krijgen. De metafoor drukt daarom verlies van controle over immigratie uit (ibidem, 331), hetgeen volgens de auteur beangstigend is voor de ontvangende landen. Het brondomein is hierbij gebruikelijke, alledaagse vormen van verkeer, en het doeldomein migratie. De verkeersmetafoor komt op verschillende manieren voor, zoals deze citaten tonen:

De heer **Pechtold** (D66):

Dan zijn de vluchtelingen in plaats van op Lampedusa in één vrachtautorit bij Rotterdam Centraal.

Mevrouw **Gesthuizen** (SP):

Ik begrijp dat de VVD altijd voorstander is geweest van het zo veel mogelijk beperken van de inzet van schepen, omdat wij die pendeldienst tussen Noord-Afrika en de EU niet willen.

Pechtold bespreekt hier een fictief scenario waarbij vluchtelingen slechts “één vrachtautorit” hoeven te nemen om Nederland – hier een hoofdstedelijk treinstation – te bereiken, in plaats van de lange en moeilijke route die zij nu afleggen. Ook Gesthuizen schetst een fictief scenario waarbij er een “pendeldienst” is die vluchtelingen naar Europa brengt. “Wij” hoeft hier overigens niet de SP-Kamerleden te zijn – het hoeft geen SP-standpunt te zijn dat de “pendeldienst” niet is wat SP wilt. Met “wij” wordt wellicht de Tweede Kamer bedoeld. Beide sprekers lijken inderdaad de verkeersmetafoor te gebruiken om de angst uit te drukken die bij ongecontroleerde migratie hoort: zowel Pechtold als Gesthuizen lijken een scenario te schetsen dat zij onwenselijk achten.

Tot slot framet PvdA-kamerlid Kuiken vluchtelingen als “doorvoer”:

Mevrouw **Kuiken** (PvdA):

We kunnen ook afspraken maken over de vraag hoe we omgaan met doorvoer.

“Doorvoer” betekent letterlijk: “het importeren en direct weer exporteren, het geheel van doorgevoerde waren.” De nadruk ligt hier wellicht niet per se op het oncontroleerbare aspect van migratie, maar eerder de objectivering van vluchtelingen als *doorvoer*.

5.2.5 De huismetafoor

Er werd meerdere keren gesproken over het *uitnodigen* van vluchtelingen naar Nederland of Europa, en het gebruik van deze term neemt naarmate de tijd vordert toe. Het woord *uitnodigen* associeer ik met een (t)huis, omdat het impliceert dat mensen ergens welkom zijn.

Het is soms echter onduidelijk of er al dan niet wordt verwezen naar het hervestigingsbeleid: Nederland nodigt elk jaar 500 vluchtelingen uit voornamelijk VN-vluchtelingkampen uit om zich hier te hervestigen; andere landen zoals Canada en Zweden doen dit ook, in gevarieerde aantallen³². Deze groep heet *uitgenodigde vluchtelingen*, maar het beleid heet *hervestigingsbeleid*. Daarnaast is het verwarrend dat politici soms *uitnodigen* gebruiken en hiermee niet naar het hervestigingsbeleid verwijzen. Het is daarom niet zeker of het hier gaat om een metafoor of spraakverwarring:

De heer **Voordewind** (ChristenUnie):

(...) breid het uitnodigingsbeleid gewoon uit.

In het volgende voorbeeld weerspreekt SP-Kamerlid Gesthuizen het beeld van een huis met een open deur-beleid:

³² Bron: *Hervestiging van vluchtelingen*, Immigratie- en Naturalisatiedienst, januari 2014 <https://ind.nl/Documents/6078.pdf>

Mevrouw **Gesthuizen** (SP):

Dat wil niet zeggen dat ik de rode loper wil uitleggen en zeg: kom allemaal maar hier.

5.2.6 De fortmetafoor

In de fortmetafoor wordt Europa of een land beschreven als fort, waaraan verschillende connotaties kleven; de positieve connotatie is dat wie eenmaal binnen is, zich veilig waant. De negatieve connotatie van de fortmetafoor is dat het moeilijk is om binnen te komen, en dat zij die erbuiten staan de vijand zijn waarvoor degenen in het fort beschermd dienen te worden (Durieux 1997, 303, 305).

De fortmetafoor wordt onder meer gebruikt in een aanval op de VVD migratienota en VVD-Kamerlid Azmani. Kuzu (Groep Kuzu/Öztürk) zet hier de negatieve connotatie van de fortmetafoor in: dat het ontzettend moeilijk of zelfs onmogelijk is voor buitenstaanders om een fort binnen te komen, en dat dit de visie van Azmani is waar Kuzu tegen is:

De heer **Kuzu** (Groep Kuzu/Öztürk):

De heer Azmani staat daar heel netjes in een pak met een stropdas en geeft aan dat hij een fort om Europa heel [sic] wil bouwen, waardoor geen enkele asielzoeker meer naar binnen kan komen.

Ook de ChristenUnie framet de VVD als harteloze poortwachter van Europa:

De heer **Voordewind** (ChristenUnie):

Begrijp ik het dan goed dat de VVD zegt: op het moment dat ze aan de poort komen bij ons, dan zetten we ze weer in bootjes in de richting van Afrika, Algerije of Tunesië en dan wensen we ze daar weer heel veel sterkte? (...) maak in Afrika voor asielvergunningen een selectie aan de poort, (...) want dan kun je pas echt aan de poort aan burden-sharing gaan doen.

De ChristenUnie ziet Europa als een fort, en stelt voor om de poort naar de *regio/Afrika* te verplaatsen. Dat is voordelig, stelt Voordewind, omdat mensen dan niet aan een gevaarlijke boottocht hoeven te beginnen én vluchtelingen – hier geconceptualiseerd als last (“burden”) – eerlijker verdeeld kunnen worden.

5.2.7 De lichaamsmetafoor

De voorkomens van de lichaamsmetafoor concentreren zich op verschillende lichaamsdelen: het hart, de ogen, handen en schouders.

De letterlijke betekenis van *hart* is: “holle spier die het bloed door het lichaam pompt.” Van Dale geeft ook de definities “zetel van overtuiging, gemoedsstemming, karakter enz.,” en “middelste kern”. Ik kan met zekerheid stellen dat politici niet naar een holle spier verwijzen wanneer zij iets *barmhartig* of *ruimhartig* noemen. Het gaat in deze debatten om de tweede betekenis: het hart als *zetel* van allerlei emoties. Ook al is, zoals in hoofdstuk 4 reeds aangestipt, *zetel* ook een metafoor. Gutiérrez Pérez (2008) analyseert de hartmetafoor als onder anderen een levend organisme (“Nach Harzenlust”), als container voor intelligentie (“Apprendre par cœur”) of emoties (zoals liefde) en als kern van iets (ibidem, 35, 42, 50-1). De hartmetafoor kan dus verschillende doeldomeinen hebben. Het hart als container (of ‘zetel’) voor emoties biedt een verklaring voor het gebruik van de term *ruimhartig*:

De heer **Klaver** (GroenLinks):

We zouden een veel ruimhartiger asielbeleid moeten hebben. Juist al die mensen, die kwetsbare mensen, zouden we de kans moeten bieden om zich aan te melden.

Het hart in de metafoor *ruimhartig* zoals hierboven, bevat emoties die positief staan tegenover vluchtelingen, zoals mededogen of empathie. Deze metafoor combineert dus het aspect van *ruimte* met het aspect van *emotie*: een ruim hart betekent veel mededogen. Bij Klaver gaat het tegelijkertijd om een personificatie: *asielbeleid* wordt tot een mens gemaakt dat ruimhartiger zou moeten zijn. De ChristenUnie gebruikt het woord *barmhartig*:

De heer **Voordewind** (ChristenUnie):

(...) maar als je alle barmhartige woorden van de inleiding van het plan had afgepeld, kwam je uit bij één oplossing van de VVD, die nieuw was voor de VVD maar niet voor de PVV, namelijk: het sluiten van de Europese buitengrenzen. (...) Hoe denkt de VVD door het sluiten van de grenzen van Europa te kunnen bijdragen aan het versterken van de barmhartigheid (...)?

Het woord *barmhartig* is een samenstelling van *hart* en *erbarmen* – het laatste woord betekent “medelijden” of “medelijgend steunen”. Ook hier is het hart een container gevuld met emotie; in tegenstelling tot *ruimhartig* is hier wel de emotie gespecificeerd, namelijk medelijden. Voordewind lijkt in zijn betoog een inconsistentie van de VVD te willen aanstippen door te stellen dat “het

sluiten van de Europese buitengrenzen” niet samengaat met *medelijdende woorden*. En door te stellen dat niet de VVD barmhartig is, maar de *woorden* in de inleiding hun migratienota.

De tweede vorm van de lichaamsmetafoor heeft te maken met ogen:

Mevrouw **Kuiken** (PvdA):

Ik heb moeite met het VVD-verhaal, omdat Nederland daarmee zijn ogen sluit voor zijn eigen verantwoordelijkheid om vluchtelingen op te vangen.

Nederland wordt hiermee gepersonifieerd als een persoon die “zijn ogen sluit” en dus opzettelijk iets *niet wil zien*. Hierbij betekent *zien*: waarnemen, in dit geval dat Nederland een eigen verantwoordelijkheid heeft om vluchtelingen op te vangen. In deze metafoor houdt “het VVD-verhaal” (de migratienota) in: Nederland wil de eigen verantwoordelijkheid voor het opvangen van vluchtelingen niet waarnemen. Terwijl, impliceert Kuiken, dit wel zou moeten.

In de derde soort lichaamsmetafoor worden expliciet *handen* genoemd, waarbij de handen onderdeel uitmaken van het lichaam van mensenhandelaren, of van een overheid:

De heer **Klaver** (GroenLinks):

Natuurlijk was de VVD er niet plotseling voor dat alle banken in staatshanden zouden moeten komen, maar iedereen zag dat er actie moest worden ondernomen, omdat dit een groot gevaar was voor het financiële systeem. Ik begrijp niet dat er, nu het gaat om de problemen op de Middellandse Zee, waarbij zo veel mensen omkomen, eigenlijk geen actie wordt ondernomen.

Mijns inziens gaat het hier om de volgende definitie van *in handen houden*: “goed beheersen”. Wie iets *in de hand* heeft of houdt, heeft er beheersing van. Wie er voor kiest om als staat “alle banken” te beheersen, en niet “de problemen op de Middellandse Zee”, is fout bezig volgens Klaver. De volgende voorbeelden geven aan dat *handen* kunnen verwijzen naar de verkeerde vorm van beheersing:

De heer **Voordewind** (ChristenUnie):

Als we dat [hervestigingsbeleid] kunnen uitbreiden voor de meest kwetsbaren, duwen we deze mensen niet in handen van mensenhandelaren en voorkomen we dat ze ook in die bootjes moeten stappen (...).

De vierde en laatste vorm van de lichaamsmetafoor is die waarbij gesproken wordt over *schouders*. Hierin worden aspecten van de vluchtelingenkwestie, of vluchtelingen zelf, gezien als *last* die moet worden gedragen door *schouders*. Gesthuizen (SP) drukt er haar visie mee uit op de mate van verantwoordelijkheid van Nederland en andere Europese landen in deze kwestie:

Mevrouw **Gesthuizen** (SP):

Alle schouders moeten een stuk van de last dragen. Ik maak bezwaar tegen het beeld dat wordt geschetst, niet alleen door de VVD maar bijvoorbeeld ook door de PVV, namelijk dat Nederland binnen de Europese Unie buitenproportioneel belast wordt. Wij zouden ook kunnen kijken naar landen die veel vooruitstrevender zijn en die het wel als een mondiaal probleem zien en niet als een in eerste instantie Afrikaans probleem.

Schouders die iets *dragen* nemen dus verantwoordelijkheid in het delen van de *last*, namelijk de opvang van vluchtelingen. Door landen als lichaam te conceptualiseren lijkt het alsof er een fysieke beperking is in het nemen van verantwoordelijkheid. Vluchtelingen worden volgens onder anderen El Refaie (2001, 358), Cisneros (2008, 572, 574, 593) en Santa Ana (1999, 199, 205) als *last*³³ beschreven en een land als *lichaam* dat deze last dient te dragen, om vluchtelingen of migranten negatief te framen. Niettemin gebruikt Kamerlid Gesthuizen (SP) deze metafoor om te pleiten voor de opvang van meer vluchtelingen, zodat de schouders van de andere landen minder buitenproportioneel belast worden. Niet door vluchtelingen positief te framen, maar vanuit het principe van gelijkheid voor de landen die hen ontvangen.

Samenvattend worden de hartmetaforen gebruikt om empathie op medeleven op te roepen, de oogmetaforen en handenmetaforen om een beroep te doen op de verantwoordelijkheid van Nederland voor vluchtelingen, en de schoudermetaforen om te wijzen op de verantwoordelijkheid van Nederland ten opzichte van andere landen die (meer) vluchtelingen (zouden moeten) opvangen.

5.2.8 De handelsmetafoor

In het geval van de handelsmetafoor wordt er gesproken over industrie, handel, smokkelen, terwijl dat niet letterlijk het geval is. De handelsmetafoor wordt in de debatten gebruikt om mensensmokkel te framen. Mensensmokkel betekent letterlijk: “het illegaal over een grens brengen van mensen”, en *smokkel* betekent: “goederen met ontduiking van in- of uitvoerrechten over de grens vervoeren”. In deze metafoor zijn vluchtelingen de *goederen*; de regels voor het betreden van een land zijn de *in- of uitvoerrechten*; de smokkelaars zijn de *vervoerders van de goederen*. Tegelijkertijd zijn vluchtelingen de klant, ofwel de consument, omdat zij betalen voor de dienst van

³³ In de geraadpleegde literatuur wordt Engelstalige term “burden” of de Duitstalige term “Last” gehanteerd.

het smokkelen. Van Gorp (2006) onderscheidt de metafoor waarbij mensen als “*handelswaar*” worden beschreven, en noemt daarbij ter voorbeeld onder andere het woord “mensensmokkel” (ibidem, 169).

In de debatten wordt deze metafoor alleen gebruikt door de PvdA: Kamerlid Kuiken conceptualiseert mensensmokkel als zeer winstgevende industrie door tweemaal te stellen: “Mensensmokkel is een miljardenbusiness geworden.”

5.2.9 Metonymie: *illegalen*

Zoals in hoofdstuk drie besproken werd, stelt Hart (2011) dat het gebruik van *illegale immigranten* of *illegalen* om te refereren aan uitgeprocedeerde asielzoekers een vorm van *attribuut voor entiteit*-metonymie is: één attribuut van een entiteit - de wettelijke status – wordt naar voren geschoven om de entiteit te beschrijven (ibidem, 167-7). Deze vorm van metonymie wordt twee keer gehanteerd, waarbij de onwettelijke status van deze groep als zelfstandig naamwoord wordt gebruikt:

De heer **Voordewind** (ChristenUnie):

Ik vraag hem dus ook of hij alsnog bereid is om bijvoorbeeld de motie over het quotum van illegalen, die wij eerder met de PvdA hebben ingediend en die het gehaald heeft (...).

Mevrouw **Gesthuizen** (SP):

Kan mevrouw Kuiken bevestigen of er inderdaad een akkoord is op het gebied van bed-bad-brood, waarmee de coalitie probeert om illegalen sneller het land uit te krijgen?

Het effect van deze metonymie volgens Hart (2011, 167-7) dat dat de aandacht wordt gericht op één aspect van deze entiteit: hun onwettelijke status, een aspect met een negatieve connotatie die door dit gebruik van *illegale(n)* wordt benadrukt als belangrijkste eigenschap. Of dit het bedoelde effect is van de SP en ChristenUnie, is hier niet met zekerheid te stellen.

5.3 Metaforen van de partijen die pleiten voor een restrictief asielbeleid: VVD, PVV, Groep Bontes/Van Klaveren

In deze paragraaf worden de metaforen beschreven van de partijen die pleiten voor de opvang van een gelijk aantal, minder of geen vluchtelingen in Nederland (en Europa).

5.3.1 De watermetafoor

De watermetafoor manifesteerde zich bij deze partijen op verschillende manieren; door te spreken over het *controleren* of *opdrogen* van *stromen*, *dweilen met de kraan open* en *eroderen van westerse kernwaarden waarden*.

Het woord *stroom* gaat in de debatten samen met woorden als *beheersen*, *reguleren*, *ongecontroleerd*, zoals deze voorbeelden tonen:

De heer **Azmani** (VVD):

Het gaat er voor de VVD om dat we een einde maken aan de asielstromen die Europa binnenkomen, gelet op de alsmaar toenemende aantallen migranten die een impact kunnen hebben op de samenleving. Op de veiligheid, omdat de instroom ongecontroleerd is (...).

heer **Fritsma** (PVV):

(...) voorts overwegende dat met de huidige ongecontroleerde toestroom van migranten niet valt te voorkomen (...) [motie].

De uitspraken laten het belang zien dat wordt gehecht aan de controle van migratie, en de angst voor verlies van controle over immigratie: de sprekers vinden dat de *stroom* niet goed te *reguleren* is (Azmani, VVD) en de Kamerleden Azmani en Fritsma (PVV) vinden zelfs dat de *stroom* nu al *ongecontroleerd* is. Zij roepen daarmee het beeld dat de controle over migratie mislukt is, en dit beeld zou inderdaad angst of dreiging kunnen oproepen, hetgeen onder anderen Laarman (2013, 24, 80, 170-1, 228) en Charteris-Black (2006, 563-570) als voornaamste functie van de watermetafoor benoemen.

Ook in de volgende uitspraak van De heer Bontes (Groep Bontes/Van Klaveren) wordt de angst voor verlies van controle uitgedrukt, waarbij vluchtelingen worden geconceptualiseerd als almaar doorstromend water uit een kraan: “Pim Fortuyn zei: we moeten niet dweilen met de kraan open.”

In het volgende citaat wordt met de watermetafoor fysieke verandering (het arriveren van migranten) gelijkgesteld aan sociale verandering:

De heer **Bontes** (Groep Bontes/Van Klaveren):

De massale immigratie vanuit niet-westerse landen erodeert bovendien onze westerse kernwaarden, zoals de gelijkwaardigheid van mannen en vrouwen, de scheiding van Kerk en Staat en de vrijheid van meningsuiting.

Eroderen betekent: “door erosie afslijten”; de definitie van *erosie* is “afslijting of uitholling van land door werking van wind, stromend water, zee of ijs”. Dit is, ervan uitgaande dat het om water gaat, een bijzondere vorm van de watermetafoor. Er wordt namelijk een traag proces van sociale verandering beschreven in plaats van de snelle verandering die geassocieerd wordt met een natuurramp. Immigratie is hier een natuurkracht die gestaag de “westerse kernwaarden” afslijt. Charteris-Black (2006) stelde dat de achterliggende gedachte van de watermetafoor als volgt is opgebouwd: de verplaatsing van mensen naar andere landen houdt sociale verandering in; fysieke controle over deze verplaatsing impliceert controle over negatieve sociale veranderingen (ibidem, 571-3). Bontes beschrijft hierboven deze sociale verandering als een traag proces – een erosie – dat niettemin zorgwekkend is. Bontes hanteert deze metafoor in zijn betoog voor een restrictief asielbeleid: “Linkse partijen zijn emotioneel, mijn fractie is rationeel. Mijn fractie wil dus geen asielopvang in Nederland.”

Van Gorp (2003) stelde dat het sluiten van grenzen een oplossing is voor het probleem dat de watermetafoor beschrijft: teveel vluchtelingen (ibidem, 4-5, 8-9). In het corpus vond ik echter nog een conceptualisering van de oplossing die de watermetafoor biedt, die niet in de geraadpleegde literatuur wordt besproken. Een paar politici stellen beleid voor dat zou moeten voorkomen dat vluchtelingen via de zee naar elders vluchten, en conceptualiseren dit als beleid dat ervoor zorgt dat de *stroom opdroogt*. In plaats van de *stroom* tegen te houden (bijvoorbeeld door de eigen grenzen te sluiten), worden maatregelen voorgesteld die ervoor zorgen dat de *stroom* zelf stopt. PVV-leider Wilders ziet in onderstaand voorbeeld het tegenhouden van boten als maatregel; premier Rutte (VVD) noemt meerdere maatregelen, met een nadruk op het tegengaan van mensensmokkel:

De heer **Wilders** (PVV):

(...) terug gaan ze, allemaal. Het resultaat is dat die gelukzoekers niet meer verdrinken en dat de mensensmokkelaars geen geld meer verdienen. Het resultaat is dat de immigrantenstroom opdroogt (...).

Minister **Rutte**:

We richten ons daarbij (...) vooral op de aanpak van de grondoorzaken van deze migratie, zodat die stromen uiteindelijk opdrogen.

Tot slot rest de opmerking dat ook hier de woorden *migratiestroom*, *asielstroom*, *vluchtelingenstroom* door elkaar worden gebruikt, waardoor het soms onduidelijk is over welke groep er gesproken wordt, aangezien de term *migranten* ook betrekking kan hebben op bijvoorbeeld *arbeidsmigranten*.

5.3.2 De havenmetafoor

Deze partijen zien het creëren van een veilige haven *in de regio* als een manier om ervoor te zorgen dat er minder vluchtelingen naar Europa komen. Twee voorbeelden:

De heer **Azmani** (VVD):

De investeringen liggen juist op het creëren van veilige havens en veilige derde landen, zodat we elke vluchteling en elke ontheemde kunnen bereiken (...). Door het creëren van veilige havens in de regio kunnen de asielstromen naar Europa worden gestopt.

De heer **Bontes** (Groep Bontes/Van Klaveren):

De tragedies in de Middellandse Zee rechtvaardigen het ook om safe havens te creëren aan de kust van Libië, eventueel middels militaire bescherming.

De *veilige haven* voor vluchtelingen wordt dus gezien als *oplossing voor*, en/of *noodzaak in* de vluchtelingenkwestie. De populariteit van de term heeft er mijns inziens ook mee te maken dat 'haven' als nautische term een logische woordkeuze, omdat het in het debat vaak gaat over vluchten via de zee.

5.3.3 De containermetafoor

De containermetafoor op twee manieren gebruikt: om te refereren aan de *druk* op of in de container, en aan de *bescherming* van de container. De definitie van *druk* is "de kracht die op of tegen iets drukt". De *kracht* die *Van Dale* noemt, is in deze context de komst van vluchtelingen, zoals de uitspraken hieronder illustreert:

De heer **Fritsma** (PVV):

Vindt de premier dat goed, of vindt hij dat dit gewoon niet meer kan, gelet op de enorme asiel­druk en de enorme asiel­instroom?

VVD-Kamerlid Azmani ziet de druk als volgt voor zich:

De gevolgen zijn niet te overzien in de toekomst: verlies van draagvlak voor opvang, druk op de verzorgingsstaat en spanningen in EU-samenlevingen (...). Dat zet enorme druk op het draagvlak in de samenleving, op het socialezekerheidssysteem, op de verzorgingsstaat.

Azmani waarschuwt hier dus voor druk op *het draagvlak, het sociale zekerheidssysteem en de verzorgingsstaat*. Zoals in hoofdstuk 3 werd besproken, kunnen migranten worden geconceptualiseerd als iets dat druk veroorzaakt ten opzichte van bijvoorbeeld de waarden of voorzieningen van een land. Wanneer in een container een te hoge druk ontstaat, kan er een explosie ontstaan in de vorm van bijvoorbeeld sociale onrust, zoals rellen of erger, geweld. Dit roept angst op voor verlies van controle, ook als er niet letterlijk een explosie wordt genoemd (Charteris-Black 2006, 577-9). Dit is wellicht waar Azmani naar verwijst wanneer hij spreekt over “enorme druk op het draagvlak in de samenleving”.

Het tweede gebruik van de containermetafoor kan worden ingezet om voor een restrictief immigratiebeleid te pleiten, omdat het sluiten van de grenzen (de container) afdoende lijkt voor het tegenhouden van immigratie. In het corpus vond ik een voorkomen waarbij worden migranten impliciet worden geconceptualiseerd als water:

De heer **Wilders** (PVV):

Onze grenzen moeten waterdicht zijn. De Nederlanders hebben daar recht op.

Hier wordt het beeld opgeroepen een land net zo moet worden beschermd tegen migranten als tegen water: met *sluizen* en *waterdichte* grenzen.

5.3.4 De verkeersmetafoor

De verkeersmetafoor, waarbij migratie wordt geconceptualiseerd als meer alledaagse vormen van verkeer, wordt in de debatten door alle drie de partijen gebruikt. VVD-Kamerlid Azmani spreekt tweemaal over een “fysieke loopbrug tussen (Noord-)Afrika en Europa”. Het beeld van een brug tussen deze twee werelddelen kan inderdaad verlies van controle over immigratie uitdrukken. Wellicht is er zelfs *loopbrug* van gemaakt om het gemak nog beeldender te maken: vluchtelingen hoeven niet meer een gevaarlijke overtocht met een boot te maken, maar kunnen gewoon naar Europa toe lopen. Beide keren richt Azmani zich tegen GroenLinks-Kamerlid Voortman wanneer hij het over de ‘loopbrug’ heeft:

De heer **Azmani** (VVD):

Eigenlijk geeft GroenLinks met het plan aan dat zij het prima vindt dat 51,2 miljoen mensen naar Europa toestromen middels de ambassades. Dan zou ik zeggen tegen GroenLinks: doe gewoon het voorstel, plaats een fysieke loopbrug tussen Afrika en Europa (...).

Azmani begaat hier overigens de drogreden van de stroman: hij schrijft een standpunt toe aan Voortman dat zij niet heeft geuit (Van Eemeren & Snoeck Henkemans, 2006, 96, 192-5). Met de verkeersmetafoor schetst hij een gevolg van een niet geuit standpunt.

PVV-leider Wilders bekritiseert in de volgende uitspraak het tienpuntenplan van de Europese Unie:

De heer **Wilders** (PVV):

Bij het eerste punt van het tienpuntenplan zeggen ze [de Europese Unie] dat ze het probleem willen oplossen door nog meer schepen, of moet ik zeggen “taxiboten”, dicht bij de Libische kust te laten patrouilleren, niet om de mensen terug te sturen maar om ze op te pikken en ze naar Europa te brengen (...). Onze grensbewaking is in werkelijkheid een pendeldienst die steeds meer migranten naar Europa zal brengen (...). Wat nu al gebeurt en wat Europa zelfs wil doen, alleen dan als taxidienst in plaats van als "push back"-dienst, is patrouilleren voor de kust van Noord-Afrika.

Wilders voegt hier de reddingsoperatie van de EU samen met de grensbewaking, en conceptualiseert beiden tot een verkeersvorm die alledaagser is dan een reddingsboot en grensbewaking op zee: een taxiboot –of dienst en een pendeldienst. Ook Bontes van de Groep Bontes/Van Klaveren waarschuwt later in het debat: “Zo dient Frontex niet als effectieve grensbewaker maar als ophaaldienst.”. Vervolgens heeft Azmani het over een *transferservice* wanneer hij wederom een stroman inzet:

De heer **Azmani** (VVD):

Als je dat echt wilt voorkomen, en ik kan me voorstellen dat er linkse partijen zijn die misschien dat standpunt kunnen huldigen — ik zou dat niet voor mijn rekening willen nemen — dan moet je een transferservice gaan inrichten (...). Dan vind ik dat de heer Pechtold de uitdaging moet aangaan om gewoon te zeggen: wij willen dat voorkomen; elk leven is mij één teveel, dus ik stel voor om een transferservice van Noord-Afrika naar Europa in het leven te roepen.

De verkeersmetafoor lijkt in deze uitspraken inderdaad te worden gebruikt om een (dreigend) verlies van controle over immigratie te uiten. Sprekers gebruiken de verkeersmetafoor om ofwel aan

te geven dat zij niet willen dat migranten makkelijker naar Europa kunnen komen, of dat hun tegenstander dit standpunt wel heeft.

5.3.5 De huismetafoor

De huismetafoor kan beelden oproepen van gastvrijheid en de verantwoordelijkheid van Nederland of de EU om vluchtelingen een basisbehoefte te bieden: een dak boven het hoofd. De huismetafoor lijkt op de containermetafoor als het gaat om beschermen van wat eigen is, en de angst voor het gemak waarmee iets oneigen binnen kan worden gelaten. Het verschil is dat de ‘container’ in dit geval een huis is, en dat vluchtelingen niet worden geconceptualiseerd als bijvoorbeeld water dat de container binnendringt - zoals vaak het geval is bij de containermetafoor - maar als bijvoorbeeld een ongewenste gast. Nog aanvullen

men hoeft, in het geval van de huismetafoor, slechts de deur te openen (Laarman 2013, 24; Van der Valk 2003, 331).

Deze huismetaforen lijken de angst voor verlies van controle over immigratie uit te drukken en daarmee te pleiten voor een restrictief asielbeleid:

De heer **Bontes** (Groep Bontes/Van Klaveren):

Asielzoekers moeten we niet in Nederland, maar in het buitenland opvangen (...). Nederland is geen opvanghuis.

De heer **Wilders** (PVV):

Het kan toch niet zo zijn dat wij in een land leven waar we de asielzoekers binnen laten komen, niet tegen durven te houden (...).

Bontes stelt dat Nederland geen huis is waar asielzoekers worden opgevangen, terwijl in Wilders' betoog Nederland wel een huis is, maar met een gevaarlijk open deur-beleid.

5.3.6 De fortmetafoor

Volgend op de beschuldiging van Groep Kuzu/Öztürk dat VVD-Kamerlid Azmani een ‘fort Europa’ wil, hierboven besproken, beantwoordt Azmani deze aanval door te stellen dat *fort Europa* niet zijn visie is, maar de werkelijkheid:

De heer **Azmani** (VVD):

Over fort Europa: ik wil erop wijzen dat we nu al een vorm van fort Europa hebben (...). Als ik de heer Kuzu uitnodig naar Marokko om te kijken naar de hekwerken die om de Spaanse enclaves heen zitten, dan is dat het beeld dat we nu hebben, een fort Europa.

Het is mijns inziens opvallend dat Azmani de metafoor van fort Europa bevestigd, terwijl hij in de door hem geschreven VVD migratienota juist stelt dat de grensbewaking niet goed genoeg is.

5.3.7 De lichaamsmetafoor

De lichaamsmetafoor wordt gebruikt door premier Rutte (VVD) in de *schouders*-variant, waarbij Europa het lichaam is:

Premier **Rutte**:

Het brede vraagstuk (...) is in de eerste plaats wel de verantwoordelijkheid van Afrika zelf. Wij kunnen daarbij helpen, maar we moeten wel heel erg oppassen om ieder probleem op de schouders van Europa te tillen. (...) als Nederland wordt gevraagd om meer te doen in termen van materieel en mensen (...) zal allereerst mijn uitgangspunt gelden dat ik wil weten wat de landen gaan doen die nu nog helemaal niets bijdragen. (...) omdat anders alles terechtkomt op de schouders van een paar Europese landen.

De opvang van vluchtelingen is hier een last die dreigt onevenredig te worden verdeeld over de ontvangende landen: Europa moet niet als enige deze last dragen.

5.3.8 Financiële last-metafoor

In deze metafoor worden vluchtelingen of asielzoekers geconceptualiseerd als een financiële last voor de maatschappij. Van der Valk (2003) stelt dat dit een manier is om vluchtelingen negatief te framen: ze leggen een druk op de economie en moeten daarom niet toegelaten worden (ibidem, 319, 324, 340-1). Ook Santa Ana (1999) beweert dit en stelt dat in deze conceptualisering de migranten een *last* zijn op het *lichaam* van de economie, en de *rug* van belastingbetalers (ibidem, 205). In de volgende uitspraken wordt echter niet letterlijk gesproken over *last* gesproken (in tegenstelling tot andere gevallen, die worden behandeld bij de lichaamsmetaforen in paragraaf 5.3.1). Wel worden woorden als *prijs* en *kosten* gesproken; bij gebrek aan een betere term noem ik deze categorie daarom de *financiële last*-metafoor.

In de uitspraken wordt gerefereerd aan de overheidsuitgaven die verbonden zijn aan vluchtelingen en asielzoekers:

De heer **Fritsma** (PVV):

Je moet in dat geval afscheid nemen van het regeerakkoord en de PvdA lozen, want anders laat je de Nederlandse burger in de steek, terwijl die elke dag de prijs moet betalen van de asielinstroom en de voortgaande massa-immigratie.

Prijs betekent letterlijk: “het voor een goed of dienst te betalen geldbedrag”. PVV-Kamerlid Fritsma schetst een vorm van oneerlijke handel; het goed of de dienst is “de asieliinstroom en de voortgaande massa-immigratie”. PVV-leider Wilders borduurt voor op deze metafoor:

De heer **Wilders** (PVV):

Iedere asielzoekers [sic] kost Nederland €26.000, terwijl een AOW’er €13.500 per jaar krijgt er bezuinigd wordt op de zorg (...) we kunnen het niet aan, 1 miljoen mensen. Het is onbetaalbaar. (...) elke asielzoeker kost ons gemiddeld €26.500 per jaar. Een Nederlander met AOW krijgt bruto amper de helft.

In deze uitspraak worden asielzoekers gezien als kostenpost. De aandacht wordt gericht op één aspect van asielzoekers: hoeveel geld de overheid er aan uitgeeft. Door het woord *kosten* te gebruiken, lijkt het net alsof Nederland asielzoekers *koopt* voor gemiddeld €26.000 “per asielzoeker”. Dit idee draagt verder bij aan het beeld van een oneerlijke handel. De PVV schetst een beeld van een overheid die onzorgvuldig met zijn budget omgaat: een asielzoeker *kost* zoveel, een AOW’er *krijgt* (dus niet *kost*) minder; daarom zal de overheid een AOW’er wel minder belangrijk vinden dan een asielzoeker. De PVV impliceert dat Nederland 1 miljoen mensen moet opvangen, en stelt dat dit *onbetaalbaar* is. Er wordt een beeld geschetst van asielzoekers als het dure *product*, Nederlanders als de onwillige *consument* en de overheid als *handelaar*.

5.3.9 De handelsmetafoor

In het geval van de handelsmetafoor wordt mensensmokkel geframed als een illegale handel in vluchtelingen, waarbij vluchtelingen tegelijkertijd de betalende klant zijn. VVD-Kamerlid Azmani refereert meermaals aan *mensensmokkel* als een *industrie*; een voorbeeld:

De heer **Azmani** (VVD):

Hoe wil zij voorkomen dat eigenlijk alleen maar mensen met geld die overtocht kunnen maken, terwijl ze slachtoffer zijn van de mensensmokkelindustrie? (...) Ik zou geen systeem in de lucht willen houden dat alleen bedoeld is voor de rijke vluchteling, voor de vluchteling die geld heeft om via de mensensmokkelindustrie naar Europa te gaan.

Industrie betekent letterlijk: “economische bedrijvigheid” of “productief-technisch bedrijf”. Mijns inziens betekent roept *industrie* hier het frame op van grootschaligheid en het feit dat het een geïnstitutionaliseerde praktijk lijkt, die bijvoorbeeld goed georganiseerd is: want zij “anticipeert” op

ontwikkelingen. In Azmani's framing van deze industrie zijn mensen die gesmokkeld worden zowel slachtoffer als medeboosdoener, want het is de "rijke vluchteling", die de industrie in stand houdt.

5.3.10 Metonymie: illegale migranten

In deelparagraaf 5.2.9 werd deze *attribuut voor entiteit*-metonymie beschreven, waarbij de onwettelijke verblijfstatus van uitgeprocedeerde asielzoekers tot de cruciale beschrijving wordt gemaakt door hen *illegalen* of *illegale migranten* te noemen. Deze metonymie wordt hier tweemaal gebruikt door staatssecretaris Dijkhoff (VVD):

Staatssecretaris **Dijkhoff**:

Dit systeem moet bijdragen aan (...) het beschermen van de levens van illegale migranten (...). Andere landen hebben niet zozeer veel echte vluchtelingen, maar veel illegale migranten waar zij mee kampen en weer andere landen hebben geen van beide.

Of het de bedoeling is van staatssecretaris Dijkhoff om de nadruk te leggen op de status van deze groep, is hier niet met zekerheid te stellen.

5.4 Twijfelgevallen

Tot slot wil ik nog twee metaforen uitlichten die beide kanten gebruiken en die hierboven niet zijn behandeld, omdat ik zelf niet tot een duidelijke analyse kwam van de relatie tussen het brondomein en het doeldomein: de oorlogsmetafoer en de *aanzuigende werking*-metafoer.

De oorlogsmetafoer roept het beeld op van een opponent die verslagen moet worden. Deze metafoer kan, zoals in hoofdstuk 3 naar voren kwam, naderend gevaar uitdrukken en het verlies van controle over immigratie. In het corpus vond ik twee mogelijke gevallen van deze metafoer, waarbij de termen *bestrijden* en *fronten* werden gebruikt.

PvdA-Kamerlid Kuiken bijvoorbeeld, stelt: "In het tienpuntenplan wordt niet of onvoldoende gesproken over het stabiliseren van conflictgebieden en het bestrijden van armoede, de bronnen van ellende." Het lijkt erop dat de sprekers strijdvaardigheid willen uitdrukken door het beeld te schetsen dat zij iets als vijand zien en daarmee de strijd aan willen gaan. In *The Political Mind* (2009) beschrijft Lakoff de beeldtaal van de *war on terror*:

Literal wars, unlike metaphorical ones, are conducted against armies of other nations. They end when the armies are defeated militarily and a peace treaty is signed. Terror is an emotional state (...). You can't defeat it militarily and you can't sign a peace treaty with it (ibidem, 126).

Toch heb ik deze metafoor niet opgenomen, omdat ik niet zeker wist wat het doeldomein van *bestrijden* was; zo werd er ook veel over *was*; zo werd er ook veel over *symptoombestrijding* gesproken, een term die wellicht meer in het medische domein thuishoort.

De tweede term is *fronten*, zoals in:

De heer **Klaver** (GroenLinks):

De structurele oplossing is volgens mij tamelijk ingewikkeld. Men zal op vele fronten tot actie moeten komen.

Minister **Rutte**:

(...) wij proberen de interne en externe dimensie van het beleid in samenhang te bezien en tegelijkertijd op alle fronten te zoeken naar oplossingsrichtingen.

Mijns inziens spreken deze politici om twee redenen over *alle* of *vele fronten*. Ten eerste om hun strijdvaardigheid te tonen. Ten tweede wordt ermee verwezen naar de complexiteit van het probleem, en dus de complexiteit van de oplossing. De oorlogsmetafoor lijkt niet zozeer bedoeld om een tweestrijd op te roepen, maar zodat de sprekers hun strijdbaarheid tonen en aangeven waar ze wel en niet voor zijn. Maar ook hier wist ik niet zeker wat het brondomein, en de relatie met het doeldomein, zou kunnen zijn.

In de debatten wordt meermaals de uitdrukking “aanzuigende werking” gebruikt om aan te geven of de reddingsoperaties op de Middellandse Zee er wel of juist niet voor zullen zorgen dat er meer vluchtelingen naar Europa komen. Kamerlid Voordewind (ChristenUnie) stelt dat deze operaties “inderdaad zelfs een aanzuigende werking hebben”. D66-leider Pechtold beweert juist dat, nu de reddingsoperaties zijn verminderd en er meer mensen verdronken zijn, het aantal pogingen om te vluchten niet daalt: “Dat is toch geen aanzuigende werking?” En GroenLinks-leider Klaver zegt: “Ik erger me enorm aan het hele debat over aanzuigende werking. Alsof mensen voor hun plezier in een gammal bootje stappen om de oversteek te wagen!” Terwijl de premier stelt dat de reddingsoperaties doorgaan, maar dat er maatregelen moeten worden genomen om een “gigantische aanzuigende werking” te voorkomen: “Wat gebeurt er namelijk anders als er schepen voorbij varen en iemand denkt: ik kan er bijna zwemmend naartoe? Of: ik durf nu wel te gaan varen want ik zie in de buurt dat ik misschien wordt opgepakt als mijn scheepje gaat kapseizen?”

Deze metafoor legt in ieder geval bloot dat verschillende partijen volledig anders denken over de rol van reddingsoperaties op zee in het vluchtelingendebat. Als metafoor is de term echter lastig te ontleden. De definitie van *aanzuigen* is: “door zuigen ergens heen brengen”, maar dat maakt voor mij de oorsprong van het brondomein, en mede daarom de verbinding tussen het brondomein en het doeldomein niet duidelijk.

5.5 Conclusie

In dit hoofdstuk werd het metafoorgebruik in kaart gebracht van beide kanten van de positie over de hoeveelheid vluchtelingen die Nederland, Europa zou moeten opvangen. De partijen die pleiten voor de opvang van meer vluchtelingen, gebruikten de watermetafoor, de havenmetafoor, containermetafoor, verkeersmetafoor, huismetafoor, fortmetafoor, lichaamsmetafoor en de *attribuut voor entiteit*-metonymie. Vluchtelingen worden in het merendeel van deze metaforen geobjectiveerd, sterker nog: tot een bedreigend object geconceptualiseerd. Vluchtelingen die landen *overspoelen* worden geconceptualiseerd als een grote golf die het land waar zij heen vluchtten, zullen bedekken (watermetafoor). In de verkeersmetafoor worden vluchtelingen als “doorvoer” geframed – niet per se een dreigend object, maar de dreiging klinkt wel door wanneer wordt gewaarschuwd dat de vluchtroute net zo simpel kan worden als een pendeldienst of een vrachtautorit naar Rotterdam Centraal. In de *handelsmetafoor* lijken vluchtelingen actieve deelnemers aan een afkeuringswaardige “miljardenbusiness”. Ook de *illegalen*-metonymie lijkt niet de beste eigenschap van uitgeprocedeerde asielzoekers te willen benadrukken: hun onwettelijke status. Deze metaforen met een negatieve framing van vluchtelingen vond ik verrassend, omdat ik had verwacht dat partijen die pleiten voor een ruimhartig asielbeleid, een positieve framing van vluchtelingen zouden inzetten. Dit was mijn verwachting omdat uit de geraadpleegde literatuur in hoofdstuk 3 het omgekeerde lijkt te gelden voor de tegenpartij: wie pleit voor een restrictief asielbeleid, zet metaforen in die een negatieve framing geven van vluchtelingen.

Aan de andere kant waren er ook metaforen die ik niet in de geraadpleegde literatuur van hoofdstuk 3 was tegengekomen. Zoals de lichaamsmetaforen, de meest ruime categorie van deze verzameling partijen. Het spreken over een land als *lichaam* was mij tot nog toe alleen bekend in relatie tot het conceptualiseren van vluchtelingen als een *last* die een *land* (lichaam) moet dragen – hetgeen hier voorkwam wanneer het ging over de *schouders* van landen die een last moeten dragen. Hier ging het echter ook om het *hart*, dat staat voor medelijden; de *ogen* die staan voor het zien van verantwoordelijkheid voor de opvang van vluchtelingen; *handen* die staan voor verantwoordelijkheid en beheersing.

De havenmetafoor is een twijfelgeval, omdat alleen PvdA-Kamerlid Kuiken het over Nederland of Europa heeft wanneer zij het heeft over een *veilige haven* voor vluchtelingen; in andere gevallen lijkt men daarmee een plek buiten Europa aan te duiden. De containermetafoor draaide om de onwenselijkheid en onmogelijkheid van een voor vluchtelingen af te sluiten Europa. De huismetafoor was niet altijd makkelijk vast te stellen omdat de termen met betrekking tot het hervestigingsbeleid van vluchtelingen wellicht door elkaar worden gehaald. De fortmetafoor wordt ingezet om de tegenpartij te bekritisieren; tegelijkertijd wordt het beeld van Europa als fort wel

bevestigd door de ChristenUnie wanneer zij pleiten voor “selectie aan de poort”, opdat landen kunnen rekenen op een eerlijker verdeling van vluchtelingen.

Daartegenover staat het metafoorgebruik van de partijen die pleiten voor een restrictief asielbeleid. Zij gebruikten de watermetafoor, containermetafoor, verkeersmetafoor, huismetafoor, fortmetafoor, lichaamsmetafoor, financiële last-metafoor, handelsmetafoor en de *attribuut voor entiteit*-metafoor. De watermetafoor werd op de volgende manieren ingezet:

- *controleren of reguleren van de stroom*: angst uitdrukken voor verlies van controle over het aantal vluchtelingen;
- *dweilen met de kraan open*: angst uitdrukken voor verlies van controle over het aantal vluchtelingen;
- *erosie van Westerse kernwaarden*: angst voor culturele verandering uitdrukken;
- *opdrogen van de immigrantenstroom*: uitdrukken van de metaforische oplossing, door vluchtelingen terug te sturen (PVV) of grondoorzaken van migratie aan te pakken (regering / VVD).

De metaforen geven een negatieve framing van vluchtelingen (watermetafoor, containermetafoor, financiële last-metafoor, lichaamsmetafoor, handelsmetafoor, *attribuut voor entiteit*-metonymie), een framing van een manier om minder tot geen vluchtelingen toe te laten tot Europa (havenmetafoor), een framing die een dreigend beeld geeft van reddingsoperaties of de standpunten van de tegenpartij met betrekking tot vluchtroutes (verkeersmetafoor) en een framing van de verantwoordelijkheid van Europa voor de opvang van vluchtelingen (lichaamsmetafoor).

De verwachting die door de geraadpleegde literatuur in hoofdstuk wordt gegeven komt in dit geval wel uit: partijen die pleiten voor een restrictief asielbeleid, geven een negatieve framing van vluchtelingen.

Hoofdstuk 6. Conclusie

De onderzoeksvraag van deze scriptie luidt: **op welke verschillende manieren worden metaforen gebruikt door voorstanders van een ruimhartig asielbeleid enerzijds, en voorstanders van een restrictief asielbeleid anderzijds?** Het antwoord is: niet op heel verschillende manieren. Ten minste: beide kanten gebruiken veel van dezelfde metaforen: de watermetafoor, containermetafoor, verkeersmetafoor, lichaamsmetafoor, handelsmetafoor, havenmetafoor en de *attribuut voor entiteit-metonymie*). De meerderheid van deze metaforen geven een negatieve framing van vluchtelingen. Vluchtelingen worden geobjectiveerd, vaak op zo'n manier dat zij een dreigend object zijn waarvan de grootte en de oncontroleerbaarheid van de beweging angst oproept in Nederland en Europa.

De voorstanders van een ruimhartig asielbeleid doen vaak een beroep op de verantwoordelijkheid van Nederland, Europa om een evenredig aantal vluchtelingen op te vangen. Landen als Libanon, Turkije vangen verhoudingsgewijs veel meer vluchtelingen op en zijn daarom *overspoeld* – wederom een objectivering van vluchtelingen. Dat terwijl alle landen, dus ook Nederland, een deel van de *last* moeten *dragen*. Ook hier worden vluchtelingen geobjectiveerd, ditmaal tot een *last* op de *schouders* van Nederland, Europa en/of de overige landen die vluchtelingen (zouden moeten) opvangen. Voorstanders van een restrictief asielbeleid waarschuwen er juist voor dat Europa juist weer niet teveel last op de *schouders* moet nemen.

In hoofdstuk 3 werd besproken dat de geraadpleegde literatuur een dominantie toonde van metaforen die ingezet worden door politici die pleiten voor een restrictief asielbeleid, en metaforen die een negatieve framing geven van vluchtelingen om zo te pleiten voor een restrictief asielbeleid. Ik was dan ook erg nieuwsgierig, aangezien ik er nauwelijks voorbeelden van kon vinden in de literatuur, wat de metaforen zouden zijn die politici gebruiken wanneer zij – in ieder geval in deze debatten – pleiten voor een ruimhartig asielbeleid. Die vraag is beantwoord: de partijen die vóór een ruimhartig asielbeleid zijn, gebruiken metaforen die een negatieve framing van vluchtelingen geven, een framing van de huidige en toekomstige rol van ontvangende landen (sommige zijn *overspoeld*, anderen moeten meer *last* op hun *schouders* nemen) en een framing van hoe het asielbeleid zou moeten worden ingericht (bijvoorbeeld “selectie aan de poort”). Wat ik opvallend vind aan deze partijen, is dat zij zoveel metaforen gebruiken die óók worden gebruikt door de partijen die pleiten voor een restrictief asielbeleid, namelijk de metaforen waarin vluchtelingen negatief worden geframed. Ik kan me nauwelijks voorstellen dat zij dit bewust doen. En ik had verwacht dat politici die pleiten voor de opvang van meer vluchtelingen dit *niet* zouden doen; en gedacht dat zij metaforen zouden gebruiken die een positieve framing geven van vluchtelingen – deze categorie was zelfs helemaal niet aanwezig. Wellicht speelde het gemis van een heuristiek op dit vlak, door de witte vlek in de literatuur, ook een rol. In de geraadpleegde literatuur mist er namelijk nog een onderdeel: de conceptualisering van de rol van ontvangende landen middels

metaforen. Zelf vond ik alleen analyses van auteurs waarin auteurs concluderen dat landen als *lichaam* worden gezien wanneer migranten een *last* worden genoemd (El Refaie 2001, Cisneros 2008, Santa Ana 1999).

Voor de dominantie van de watermetafoor, waarin vluchtelingen ook negatief geframed worden, zijn ten slotte nog twee mogelijke verklaringen. Ten eerste lijkt het metaforisch gebruik van *stroom* om de bewegingen van (groepen) mensen aan te duiden, vrij oud te zijn in Nederland. Een zoektocht in de Geïntegreerde Taalbank, een database met Nederlandse woordenboeken van de periode 500 tot en met 1976, levert bijvoorbeeld dit voorbeeld op uit 1726: “Hoewel hy eindelyk ... voor den stroom der vyanden, die hem te sterk was, buigen moest,”³⁴ en dit voorbeeld uit 1874: “De zalen zijn reeds overvol en nog altijd duurt de stroom der aankomenden voort,”³⁵. Het gaat bij *stroom* dus waarschijnlijk om een geconventionaliseerde term, wellicht in zoverre zelfs dat mensen nauwelijks een andere term kunnen gebruiken om de beweging van mensen aan te duiden. Ten tweede hoeft het gebruik van *stroom* niet in te houden dat sprekers bewust een dreigende framing van vluchtelingen inzetten. Volgens Muus (1995) drukken sprekers er eerder hun “angst en onzekerheid over wat kan komen” mee uit: “Migratie uit een nieuw gebied of vlucht na een nieuw conflict lijkt watertaal op te roepen om het onvoorspelbare en mogelijk massale aspect van migratie weer te geven,” (ibidem, 122). En toch zou ik het advies van de Ombudsvrouw van de Volkskrant willen aanhalen, om tegen de partijen die pleiten voor een ruimhartig asielbeleid te zeggen: “Wees zuinig met watertaal”.³⁶ Want, zo stelt Scholten in *Framing Immigrant Integration* (2011): “Naming – wording – reality is the first step to framing reality.” Taal is daarom meer dan een neutrale beschrijving, omdat woorden de realiteit niet alleen beschrijven, maar ook maken (ibidem, 37).

³⁴ Valentijn, F. (1724-1726): Oud en Nieuw Oost-Indien. Geraadpleegd via de Geïntegreerde Taalbank, <http://gtb.inl.nl/iWDB/search?actie=article&wdb=WNT&id=M067096&lemmodern=stroom>

³⁵ Bergmann, A. (1875): Ernest Staas, advocaat. Geraadpleegd via de Geïntegreerde Taalbank, <http://gtb.inl.nl/iWDB/search?actie=article&wdb=WNT&id=M067096&lemmodern=stroom>

³⁶ “Syriër kan niet illegaal én vluchteling zijn”, *De Volkskrant*, 29-08-2015

Bibliografie

- Bruijn, J.A., de (2014): *Framing: over de macht van taal in de politiek*. Amsterdam. p. 7.
- Charteris-Black, J. (2006). Britain as a container: immigration metaphors in the 2005 election campaign. In: *Discourse & Society*, 17 (5): 563-581.
- Charteris-Black, J. (2011): *Politicians and Rhetoric. The Persuasive Power of Metaphor*. Hampshire / New York.
- Chilton, P. (2004): *Analysing Political Discourse*. London / New York: Routledge. p.118.
- Cisneros, J., D. (2008): Contaminated Communities: The Metaphor of “Immigrant as Pollutant” in Media Representations of Immigration. In: *Rhetoric & Public Affairs*, 11 (4): 569-602.
- Durieux (1997): De metaforische kracht van Fort Europa. In: *Recht en kritiek*, 23 (4), 301-314.
- Edelman, M. (1971): *Politics as Symbolic Action. Mass Arousal and Quiescence*. Academic Press, Inc., New York. pp. 65-84.
- Eemeren, Van, F.H. & Snoeck Henkemans, A.F. (2006). *Argumentatie. Inleiding in het analyseren, beoordelen en houden van betogen*. Groningen/Houten: Martinus Nijhoff. pp. 96, 192-5.
- Eldin, A.A.T.S. (2014) A Cognitive Metaphorical Analysis of Selected Verses in the Holy Quran. In: *International Journal of English Linguistic*, 4 (6), 16-21.
- El Refaie, E. (2001) Metaphors we discriminate by: Naturalized themes in Austrian newspaper articles about asylum seekers. In: *Journal of Sociolinguistics* 5 (3), 352-371.
- Gorp, van, B. (2003). The influx of refugees bordered by frames: A frame analysis of the policy on new immigrants. In: *International Communication Association*. San Diego, CA.
- Gorp, van, B. (2005): Where is the Frame? Victims and intruders in the Belgian Press Coverage of the Asylum Issue. In: *European Journal of Communication*, 20 (4): 484-507.
- Van Gorp, B. (2006). Framing asiel: Indringers en slachtoffers in de pers. Leuven: Acco. pp. 41, 162, 169.
- Gutiérrez Pérez, R. (2008). A Cross-Cultural Analysis of Heart Metaphors. In: *Revista Alicantina de Estudios Ingleses*, 21.
- Hart, C. (2011). Moving beyond metaphor in the Cognitive Linguistic Approach to CDA: Construal operations in immigration discourse. In: C. Hart (ed.), *Critical Discourse Studies in Context and Cognition*. Amsterdam: John Benjamins. pp. 171-192.
- Joode, J. de & Van Loon, H. (2014). Selecting and Analyzing Metaphors in the Hebrew Bible: Cognitive Linguistics and the Literary. In: K. Smelik & K. Vermeulen (ed.), *Approaches to Literary Readings of Ancient Jewish Writings*. Leiden: Brill. pp. 39-53.
- Laarman, C. (2013): *Oude onbekenden. Het politieke en publieke debat over postkoloniale migranten, 1945-2005*. Verloren BV, Hilversum
- Lakoff, G. & Johnson, M. (1980): *Metaphors We Live By*. University of Chicago Press.

Lakoff, G. (1987): *Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal about the Mind*. Chicago: University of Chicago Press.

Lakoff, G. (2006): *Thinking points. Communicating our American values and vision*. Farrar, Straus and Giroux, New York. pp. 49-101.

Lakoff, G. (2009): *The Political Mind: Why You Can't Understand 21st-Century American Politics with an 18th-Century Brain*. Penguin Books.

Mio, J.S. (1997). Metaphor & Politics. In: *Metaphor & Symbol* 12 (2): 113-133.

O'Brien, G.V. (2003). Indigestible Food, Conquering Hordes, and Waste Materials: Metaphors of Immigrants and the Early Immigration Restriction Debate in the United States. In: *Metaphor & Symbol*, 18 (1): 33-47.

Ortony, A. (1975): Why Metaphors Are Necessary and Not Just Nice. In: *Educational Theory*, 25 (1): 45-53.

Reisfeld, G. M. & G. R. Wilson (2004). Use of Metaphor in the Discourse on Cancer. In: *Journal of Clinical Oncology*, 22 (19): 4024-4027.

Santa Ana, O., Morán, J. & Sánchez, C. (1998) : Awash Under a Brown Tide: Immigration metaphors in California public and print media discourse. In: *A Journal of Chicano Studies*, 23 (2): 137-176.

Santa Ana, O. (1999): 'Like an animal I was treated': anti-immigrant metaphor in US public discourse. In: *Discourse & Society*, 10 (2): 191-224.

Scholten, P. (2011): *Framing Immigrant Integration: Dutch research-policy dialogues in comparative perspective*. Amsterdam: Amsterdam University Press. pp. 37, 137.

Stone, D. A. (1997): *Policy Paradox. The Art of Political Decision Making*. W.W. Norton & Company, New York / London. pp.: 118, 137-8, 152.

Thibodeau P.H., Boroditsky L. (2011). Metaphors We Think With: The Role of Metaphor in Reasoning. In: *PLoS ONE*, 6 (2): e16782.

Van der Valk, I. (2003): Right-Wing Parliamentary Discourse on Immigration in France. In: *Discourse & Society*, 14 (3): 309-348.

Overige geraadpleegde bronnen

Al Jazeera, 21-08-2015: Why Al Jazeera will not say Mediterranean 'migrants'
<http://www.aljazeera.com/blogs/editors-blog/2015/08/al-jazeera-mediterranean-migrants-150820082226309.html>

Al Jazeera, 21-08-2015: Migrants or refugees? Thousands fleeing conflict in desperation have been undermined by language used by the media to describe their plight.
<http://www.aljazeera.com/programmes/insidestory/2015/08/migrants-refugees-150821200514311.html>

Associated Press, 02-02-2013: 'Illegal Immigrant' No More
<https://blog.ap.org/announcements/illegal-immigrant-no-more>

Bekker, E., Wolff, A., Deken, A. (1787-1789): *Brieven van Abraham Blankaart*. 's-Gravenhage. Geraadpleegd via de Geïntegreerde Taalbank,
<http://gtb.inl.nl/iWDB/search?actie=article&wdb=WNT&id=M067096&lemmodern=stroom>

Centraal Bureau voor Statistiek, Begrippen
<http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/methoden/begrippen/default.htm?ConceptID=925>

Elseviers Encyclopedie van de Bijbel (1963). Elsevier, Amsterdam. p.: 107.

Europa.nu, 20-04-2015: European Commission - Press release. Joint Foreign and Home Affairs Council: Ten point action plan on migration
http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-4813_en.htm

GroenLinks, 22 maart 2015: Een sociaal Europees vluchtelingenbeleid
<https://groenlinks.nl/nieuws/een-sociaal-europees-vluchtelingenbeleid>

The Guardian, 10-08-2015: Swarms, floods and marauders: the toxic words of the migration debate

Immigratie- en Naturalisatiedienst, januari 2014: Hervestiging van vluchtelingen
<https://ind.nl/Documents/6078.pdf>

Immigratie- en Naturalisatiedienst: Wat is asiel?
<https://www.ind.nl/organisatie/informatie-jongeren/wat-is-asiel/Paginas/default.aspx>

Mindshakes, 1 oktober 2015: Het definitieve verschil tussen migranten en vluchtelingen
<https://www.youtube.com/watch?v=jsVzteR9-5M>

Irin News, 15-06-2015: Refugee versus migrant: time for a new label?
<http://www.irinnews.org/report/101636/refugee-versus-migrant-time-for-a-new-label>

The New York Times blog, 04-04-2013: No More 'Illegal Immigrants'
http://takingnote.blogs.nytimes.com/2013/04/04/no-more-illegal-immigrants/?_r=0

Nieuwsuur, 07-03-2015: Griekse regering wil open grenzen voor vluchtelingen
<http://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2023315-griekse-regering-wil-open-grenzen-voor-vluchtelingen.html>

NRC Handelsblad, 20-04-2015: Europese Unie trekt extra geld uit voor bootmigranten
<http://www.nrc.nl/nieuws/2015/04/20/donderdag-eu-top-over-bootmigrantenrampen/>

NRC Handelsblad, 15-09-2015: Dit is wat je moet weten om de vluchtelingencrisis te begrijpen
<http://www.nrc.nl/nieuws/2015/09/14/dit-is-wat-je-moet-weten-om-de-vluchtelingencrisis-te-begrijpen>

Nu.nl, 05-08-2015: Overzicht: scheepsrampen met vluchtelingen op de Middellandse Zee
<http://www.nu.nl/dvn/4101498/overzicht-scheepsrampen-met-vluchtelingen-middellandse-zee.html>

De PvdA, 27-03-2015: Echte oplossingen voor de wereldwijde vluchtelingencrisis
<http://www.pvda.nl/berichten/2015/03/Echte+oplossingen+voor+de+wereldwijde+vluchtelingencrisis>
is

United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), Begrippenlijst
<http://www.unhcr.nl/unhcr-in-nederland/begrippenlijst.html>

United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), 20-06-2014: World Refugee Day: Global forced displacement tops 50 million for first time in post-World War II era
<http://www.unhcr.org/53a155bc6.html>

Valentijn, F. (1724-1726): *Oud en Nieuw Oost-Indien*. Dordrecht.
Geraadpleegd via de Geïntegreerde Taalbank,
<http://gtb.inl.nl/iWDB/search?actie=article&wdb=WNT&id=M067096&lemmodern=stroom>

de Volkskrant, 29-08-2015: Syriër kan niet illegaal én vluchteling zijn
<http://www.volkskrant.nl/opinie/syrier-kan-niet-illegaal-en-vluchteling-zijn~a4131350/>

VVD, 22-03-2015: VVD migratienota
<http://cdn.vellance.com/usmedia/vvd/uploaded/attachment-files/210.pdf>